

Egy honvédtiszt a világháborúban - 2. rész ^[1]

Galícia, Kárpátok, Csehország - az utolsó felvonás

„A háború értelmetlen, nem ismer semmi kíméletet. Nemcsak itt, hanem otthon és az egész világon minden pusztul, és a legtöbb szenvedés annak az országnak jut, ahol a csaták dúlnak. Hányszor kellett például ennek a népnek átszenvednie a rajtuk átrohanó támadásokat, s hányszor kellett nekik vidám arcot erőszakolni magukra az oroszok, németek, magyarok előtt. Hát csoda, ha ez a nép nem hisz senkinek, s nem tud senki iránt felmelegedni, nem tudja, hogy elveivel, cselekedeteivel melyik mellé álljon?”

Bevezető

Írásunkban folytatjuk *Salgó Andor* naplójának közlését, amelynek első része az Archívnet 2012. évi 6. számában jelent meg. (A harmadik befejező részt a folyóirat 2. számában közöljük) Az első rész, amely zömmel az 1944. tavaszi-nyári harcok eredményeit tárja az olvasó el, így előnyomulásokról is tudósít szovjet területen, lényegesen optimistább a másodiknál. A mind gyorsabb ütemben visszavonuló, menekülő magyar egységek hangulata, ellátása erőteljesen hat szerzőre is, aki kimondatlanul is tudja, hogy a háború elveszett. Hiába érik el Magyarország területét, hamarosan saját közvetlen szülőföldjét is, el kell hagyni szüleit, nem tudván mi vár rájuk a szovjet csapatok bevonulása után.

Ajánló

[Egy honvédtiszt a világháborúban – 1. rész](#) ^[2]

[Egy honvédtiszt a világháborúban – 3. rész](#)

A szerző mindvégig fegyelmezetten ír, csak a naplórészlet végén utal a szörnyű jelenre: „Ezredünk most már nem vesz részt az elhárító harcokban, hanem erőteljesebben menetben Tokajt kell elérni. Lesújt ez a hír, hiszen szüleim lakását, Tolcsvát is itt kell hagyni. Könnyezve gondolkodom szüleimre, akiktől el kell szakadnom. [...] Szállásunk a robbantás előtt álló bencei közúti híd mellett van. Innen áttelepülünk egy hátrább lévő kastélyba, ahol a háziak magyar vendégszeretettel fogadnak. Éjjelre puha, paplanos ágyba kerülök. Jól alszom.

Az 1. magyar hadsereg katonái 1944 nyarán a Kárpátokban
Forrás: Wikipédia

Mint a napló első részének közzétevésekor közöltük, a gépelt napló és az eredeti dokumentumok a család tulajdonában vannak Miskolcon.

Forrás

Július 1-6.

A nagy csendet néha-néha megszakítja egy zajos éjszaka. Sajnos, az áldozatok száma emelkedik. Nap-nap után van halott és néhány sebesült, ellene azonban nem tehetünk semmit. A harcok továbbra is szünetelnek, és várjuk a nagyon esedékes nagy támadás megindulását.

Sokat foglalkozunk a szabadság gondolatával. A hírek szerint már augusztusban megkezdődik, de ki tudja, mikor kerül rám sor. Most ugyan feltűnt számomra egy reménységűgár.

Egy hete megjelent egy rendelet, melyben elrendeli a hadosztály, hogy azon alakulatok, melyek ismerik a Panzerfaust használatát, szerkesszenek magyar nyelvű használati utasítást. A legjobbnak szabadságot és jutalmat adnak. Minthogy én is sokat foglalkoztam ezen fegyverrel, sokat is lőttem vele, hozzáfogtam a feladat megoldásához. Két ábrával ellátott használati utasítást szerkesztettem. Valószínűleg a szerencse is velem volt, mert az enyémet tartották a legjobbnak, és jóváhagyásra felterjesztették a német XI. hadtesthez. Most tehát izgalommal várom az eredményt, mely minden körülmények között meg fogja érni a fáradságot.

Várt előléptetésem nem jött meg. Igaz, a tartalékosoké majd csak az augusztus havi közlönyben lesz benne.

A tábori postaforgalom nem valami kielégítő. A küldemények hetekig kalandoznak, s a számozott levelek össze-vissza érkeznek meg. Alinak és Sárának is küldtem csomagszelvényt, s így tőlük is várom a csomagokat. Igen jól esik egy kis hazai.

Július 7-9.

Az időjárás hirtelen megre fordult, kimondott kánikula van. Lehetőség szerint a napon vagyunk. Házam tájékát gyakran lövi az orosz. Újabban ismét sokat „dekkolunk”, de hála Istennek, senkinek sincs baja.

Minthogy a várt orosz támadásnál igen erős orosz bombázó és vadász harci repülők bevetésével is számolunk, zászlóaljparancsnokom elrendelte, hogy házlakásomból költözzek át a bunkerbe. A hírt nem nagy lelkesedéssel fogadom, de a parancs... A bunker egyébként most készül, befejezéséig tehát maradok a házban. A ház műszaki megerősítéséhez egyidejűleg hozzáfogok, melyet a fokozódó tűzértségi és aknabecsapódások indokoltá tesznek. Házam ugyanis fából van, szalmatető. Ha tehát a legkisebb akna rápotyan, úgy benyomja, hogy nyekkenni sem lesz időnk. Első tennivaló a padlás megerősítése. Egy sor téglát rakatok le, majd azt 5-6 centi vastagon fogom ledöngöltetni. Most az oldalak szilánkhatás elleni biztosítása a fontos. Nem szeretnék ugyanis gyakran úgy járni, mint a napokban, amikor egy szilánk az ablakomat verte be és a belső falba fúródott. Úgy készülök, hogy az ablak magasságáig egy kb. 30 centi vastag földréteggel erősítem meg. Fonott sövényt csináltak a falak elé, és közte földdel szóratom meg. Ugyanakkor egy mélyebb óváratot csináltak, ahová nagy tűzértségi tűz esetén mehetünk.

Mindezekre azért határoztam el magam, mert a bunker és a futóárkok elkészítése 8-10 napot vesz igénybe, s attól tartok, hogy a várt nagy orosz támadás ez alatt bekövetkezik.

Most egy kis időre abbahagytam az írást és mindent felborítva vágódtam le. Váratlanul jött egy jól irányzott tűzértségi gránát. Kicsit tovább ment, utána még néhány jött. Ilyenkor minden figyelemmel az első a védekezés. Két napja az orosz útegek minket keresnek.

Két ruszin és három szlovák nemzetiségű katonánk átment az oroszokhoz.

Július 10-12.

A nagy meleg már felhős, hűvös idővel váltakozik. Csoda is lett volna, ha a jobb időjárás elviselhetőbbé tette volna a szolgálatot. Most csak az eső és a sár biztos. Most is csak folytatódott. Nagy zivatarral, égiháborúval, valóságos égszakadással kezdődött. Nagy szemű jég veri le a vidéket, esővel vegyesen volt, tehát nem csinált nagy kárt. Eszembe jutottak a szőlőhegyek Tolcsván, ahol az ilyen látvány a vidék tragédiáját jelenti.

Közvetlenül az eső megindulása előtt, egyéb sokoldalú elfoglaltságom között még a segédtsízi teendőket is vállalnom kellett. E célból, hogy a harcoló egységek helyzetét megismerjem, végigjártam az állásokat. Ilyenkor tudok csak a cimborákkal találkozni, egyébként mindenki csak a közvetlen környezetével érintkezik. Kellemes, de izgalmas szemle volt, melyben bizony nem sokaknak van része. A védőállásokban ki-ki a saját védőkörletében mozoghat, ahol többé-kevésbé fedett és rejtett mozgási lehetőségek vannak. Az egész védőálláson azonban már körülmenyesebb végigmenni, mert sok az ellenség által belátható terület. Különösen nehéz a mozgás a mi zászlóaljunknál, ahol az orosz állások 100-150 méterre, sőt, egy helyen még közelebb vannak.

Éppen Henzély hadnagy barátomnál voltam, amikor két fiú vállalkozásra indult. Az esemény mindennapos, de a végrehajtás ügyessége és gyorsasága miatt leírom. A két fiú mellőlem mászik ki az árokából. Az orosz állások itt vannak a legközelebb. Legfeljebb 80-90 méter gazos, fűves, gyümölcsfás rész. A két állás felezőréstén, de inkább a tulsó felén áll egy szalmatető s paja, mely egyrészt eltakarja a kilátást, másrészt arról híres, hogy az oroszok odáig rejtve előre tudnak jönni és közvetlen közelből géppisztolyoznak vagy dobálják belénk kézigránátjaikat. Nagy segítség volna, ha az nem lenne ott. Baj azonban, hogy tőlünk a házig előrejutni nehéz, mivel állásaink előtt védő aknamező húzódik.

A két fiú egy géppisztollyal és csomó kézigránáttal surrant el mellőlem. A sűrű és átláthatatlan bozótnak eltűntek szemem előtt. Keresünk egy helyet, ahonnan a ház jobban látható. Pár perc és észreveszem a fiúkat, már a szalmatető csúrában settenkednek. Egyik egy kicsit távolabb géppisztollyal biztosít, a másik egy skatulya gyufával ügyködik. Kis láng lobban, majd a felénk eső eresze kezd gyengén füstölni. Ez a kritikus pillanat! 30 méterre az oroszok előtt, fényes nappal felgyújtott tető. A két derék gyerek, most már befejezve feladatát, futásnak ered. Most ésszerű, most nem szégyen. Amint meglátják a füstöt az oroszok, nyomban kelepelni fognak a géppisztolyok. Mire azonban erre sor került, már ismét mellettem álltak. Kemény kézsorítás volt az elismerés a szakaszparancsnok és az én részemről. Közben az oroszok megkezdték a lövöldözést, de az már elkészt. Az ilyen hősi cselekmények adtak önbizalmat és bátorítást a csapatoknak.

Július 13-21.

Hosszú időt kell egybefoglalnom. Nem én vagyok az oka, hanem főként a nagy elfoglaltság, a nagy esőzés és nem kis mértékben betegségem, amiről később írok.

Az első napokban ért egy nagy csapás, ami fájdalmasan érintett. Ezek után az olvasó szó szerinti csapásra gondol, pedig ez elsősorban engem érintett: a tehenemet a csendőrök elvitték, vissza a gazdájához. A vonalban jártam, amikor mindez történt és lóháton ugyan, de elkéstem és nem tudtam megakadályozni. A 2-2,5 liter tejről már-már le kellett mondanom, amikor a tehén gazdájára megígérte, hogy minden nap ad nekünk 1,5 literet. Ez ment egy darabig, és én adtam a gazdának a tejből, az asszony járt érte. A tehénnek nem volt szokatlan a front közelsége, sokat átélt a borzalmakból. Fajtájából is sok volt a sebesült és az elpusztult, sok a falu leégésekor a házban égett. Elszomorító volt egy ellés közben elpusztult és szénné égett tehén tetemét látni.

A visszakapott öröm kettős volt. A friss tej ismét helyben volt és a kis Muki, az ögzida élete is reményteljesebbé vált. Napi adagja 7-8 deci, néha többet is megevett volna.

Muki szépen fejlődött. Egy kis fa köré magas karámot csináltunk, abban szaladgál. Ha esik, behozzuk a szobámba, ahol bizony el-elfeledkezik a becsületről. De azért szereljük, és szívesen tűrjük botlásait. Remek étvágya van. Több mint egy szelíd háziállat, ő ugyanis emberi koszon van. Mindegy neki, hogy kenyér, főzelék vagy cukorka, ugyanakkor imádja a virágokat, a margarétát, a lóherét. Egyet nem szeret, a harcot. Nem kell, csak egy-két lövés, máris rohan a kerítésben körül, ugrik nagyokat, és ha nem lenne teteje, talán el is szaladna. Ilyenkor nagyon ver a szíve.

Azután jött a betegségem. Hogy mitől és hogyan? Egyszerre nagyfokú levertséget éreztem, estére a lázam felszökött 39,5-re. Ha nem tiltakozom, kórházba utalnak. Három napig tartott, amíg annyira rendbejöttem, hogy felkelhettem. Kicsit megnyűzött a betegség.

A hangulat általában jó, de a nagy támadás várása azért mindenkit nyomaszt. Állandó készenlétet rendeltek el és a hírek, miszerint Lemberg elesett, Stanislauban harcok folynak, fokozzák az idegességet.

Munkám megkétszereződött. Írnokomat vakbélgyulladásal kórházba vitték, dr. Sípos Pista postakezelő karpaszományos cimboránkat karpaszományos iskolára hazarendelték. Legényem lett a postás.

Július 22-23.

Általános mozgolódás. Különböző hírek: a nagy orosz támadás küszöbön, holnap visszavonulunk, most fognak leváltani stb. Tény, hogy feszültséggel teli a levegő és valami várható. Az ezredsegédtsízi magához rendelt, és megbeszélést tartunk. Gyakorlóriadókat kell tartani, hadd lássuk, mennyi idő alatt menetkész mindenki. Várható az esetleges hátramozásunk.

Július 24-26.

24-én délelőtt távbeszélőn kapok parancsot, hogy a zászlóalj-parancsnokságra menjek fel. Ott kapom meg először a parancsot, hogy azonnal tegyek meg minden intézkedést a visszavonulásra. Tiszti gyűlésen megbeszéljük a részleteket és megállapodunk abban, hogy először a Sperber-állásba megyünk. Lepező részek maradnak vissza, amik kitaranak addig, amíg a visszavonulásra parancsot kapnak. A járműveket megraktuk lőszerrel, de sajnos, a fele alig fért fel.

Az orosz az ezred visszavonulását észrevette és üldözi. Swieti Jozef kora délután elesik. A harc már a kubaivka-i út irányából hallatszik. Visszavonulási utunkat tehát már elválták. Amikor mindennel készen vagyok, szaladok a parancsnokságra, hogy megbeszéljük a további részleteket. Azonnal visszavonul az egész zászlóalj, de nem a Sperber-állásba, sőt, még nem is a Geierstellungba, hanem egyenesen a Prinz Eugenba. Ez Lanczyn mellett szeli ketté a műutat.

A zászlóalj-parancsnoksággal vonulunk vissza. Járműveik már előrementek, csupán legényem jön velem, ő is kerékpáron.

A csodával határos volt leválásunk az oroszról. Semmit nem vettek észre és már benn is voltunk a Prinz Eugen-állásokban, amikor még valószínűleg csak próbálkoztak az aknákat felszedni. Hogy ez hogyan történt, nem tudom, de még éjszaka sem kaptunk ellenséges tüzet.

Éjjel egykor elérem Kraszna D-t . 4 órai éjjelezés után előremegyek az állásba. Ott értesülök a további visszavonulásról. Nem indulunk, csak utolsónak, mert nagy a forgalom és a pár saját járműhöz rengeteg embert és járművet rendelnek alám. Visszatérve megreggelizem, majd a kedvező besorolási lehetőséget kihasználva elindulunk. Szépen együtt haladunk. Nagy a forgalom, mindenki siet. Még alig vagyok Kraszna elején, Lazarovics Tónival találkozom, 9-1/2 10 lehetett. Parancsára elszállásolok az útkereszteződésnél, számítva a csapatok löszerezénylésére. A zászlóalj R/3 rádiója szobámba települ. Éppen megvan az összeköttetés, amikor aknabecsapódást kapunk, és embereim jelentik, hogy a harcoló részek erős ütemben visszavonulnak. A harc hirtelen a falu területére terjed át. Mindenki menekül. A lakosság sír. Én a harci zajban lovammal rohanok be a faluba, hogy ezredparancsnokkal az érintkezést felvegyem. Doni kép tárul a szemem elé. Széltől kocsik, dögölt lovak mindenütt. Vér és vér. Minden házból géppisztoly kattog. A helyzet komoly, visszaroanok embereimhez. Sokan már elmentek, hiszen nem valami biztató a helyzet.

Járműveimmel elindultam, és ezzel utolsónak maradtam. Egy jármű tengelyvégével beakadt egy fatörzshez, a lovak nem húznak. Idegesíti őket a zaj. Nagy erőfeszítés után az is kiszabadul és most már mind elindulhatunk az egyetlen szabad úton.

Hamarosan találok egy kocsit félig az árokba borulva. Rajta saját holmim és iroda-felszerelésem, irattáram, írógépem, egyébként temérdek lőszer. A lőszer egy részét sikerül lerakni és így a kocsit kiemelni. A helyzet folyton komolyodott.

Nagy nehezen kijutunk a műútra, hol az indulásra váró tömeg lehetetlennek sejteti a továbbhaladást. Letérek egy mellékútra, majd a többiek is követnek. Lassan haladunk és 12 órára sikerül eljutnunk Delatynig. Itt volt aztán a legnagyobb csoportosulás. A két hadosztály vonat- és csapatrésze keveredett. Mindenki kifélig igyekezett, mert az oroszok erősen közeledtek. Az élelmező oszlopok készleteiket kiosztják. Én embereim részére éppen vételezni akartam. Bementem én is, és akkor kezdődött meg a finom élelmiszerek osztogatása. Rengeteg citromot, Szimfónia cigarettát, húskonzervet, sajtot hoztam, összesen egy zsákkal. Mi akkor már csak öten voltunk.

A Delatynig való visszavonulás állandó tűzérési tűz alatt történt. Magas hegyen vezetett az út. A becsapódások zöme le a Pruth völgyébe esett úgy, hogy az a hegyről egy izgalmas látvány volt. Valószínű, rájött az orosz, hogy mi letértünk a műútról és a hegyi úton megyünk, és egyszerre oda helyezte a tűzét. Ebből én is kaptam. Lóháton mentem, mikor hátam mögött 15-20 méterre bevágtott egy 15-ös gránát . Valószínűleg a meredek oldalon a szintkülönbség miatt nem kaptam szilánkot (a becsapódás fölöttem volt), de légnyomás lóval együtt megemelt, és a lejtőn alig tudtam megállni. Kellemetlen érzés volt. A fejem erősen megfájdult, de különösebb bajom nem történt. Az Isten most is velem volt.

Delatynban sikerült egy mellékúton kicsit haladni, ott azonban a torlódás és a csapatok visszavonásának tervszerű irányítása minket megállított. Késő este van, mégis kissé világos. A város szélén már égnek a házak. A helyzet egyre bizonytalanabb. Nem sok remény van arra, hogy sikerül a várost elhagyni. Nagy izgalom lett úrrá. Az oroszok már belőnek a tömegbe. Ekkor jön egy mentő gondolatom, mely a visszavonulók nagy részének megmenekülését eredményezte. Felfedeztem egy gyenge állapotban lévő utat, melyen ügetésben elindultunk. A műútról megindult utánunk a tömeg, és valamennyiünknek sikerült elhagyni a várost.

Pihenő, de már nyugodtabb ütemben tovább jutok, majd késő este megtalálom Lazarovics Tónit és az ezredparancsnokot, és nemsokára az egész ezred együtt áll. Pillanatnyilag parancs nincs. Az utóvédharcot az újonnan bevetett 1. és 4. gyalogezredek veszik át. Kis egység a 21-től is benn van.

Július 27.

Éjjel 1-kor kapom a parancsot, hogy harccsoportunk részére - kb. 740 fő - élelmet és löszert szerezsek. Mintha fejbe vertek volna. Szinte lehetetlen ilyen helyzetben ezt a parancsot teljesíteni. Nemcsak azért, mert sem élelem, sem lőszer nincsen, hanem ha lenne, ezen a kocsisorokkal tömött úton ilyen szállítást lebonyolítani nem lehet. Járművem nem volt, fogalmam nem volt, hogyan induljak ezekért a dolgokért.

Hosszú utánjárás után egy ezredbeli szekeret kaptam, és elindultam. Nagyon kimerült vagyok. A korábbi lázas betegség után ez a kimerítő visszavonulás, a légnyomás, közben a két napi éhezés nagyon megviselt. A minden erőmmel megkísérelt élelem- és löszervetelezés eredménytelen maradt. Visszaindultam a szekérral és út közben összegyűjtöttem - szólitván mindenkit, hogy a felesleget adja le - 3000 puskatöltényt és néhány kézigránát. De mi ez? Mégis valami és megnyugtat kissé engem is. Ami pedig az élelmet illeti, ott már nincs veszély, mert a gh-tól három kocsit élelemmel előkerült.

3 óra felé érek vissza a parancsnoksághoz. Azonnal ledőlök a földre, és máris alszom. Hajnalban felráznak, hogy megyünk. Ezredünket ismét bevetik Delatyn védelmére. Keserűen vesszük tudomásul, hiszen nekünk már sok részünk volt ilyenekben. Rendezik a századokat, az élelmet-löszert kiosztják, én kimerülten elindulok vissza Jamna-ra . Itt telelepszem, de egy órai pihenés után parancsot kapok, hogy egy közelebbi helyen, a fűrésztelepnél álljak meg. Közben találkozom Lazarovics Tónival és Jávorkay Imrével , akik kerékpáron jöttek elem azzal a parancssal, hogy sürgősen löszert szállítsak ki.

A löszert felvételezése simán ment. Sokat kaptam, és a nehéz szekerekkel ügetésben kerestem fel a harcoló csapatokat. Ekkor már válságos helyzetben volt az ezred, mert löszere egyáltalán nem volt. A sebesültek száma erősen nő. Már szállítani is csak a súlyosan sebesülteket tudták, a többi saját lábán vagy önállóan, vagy bajtársai támogatásával jön vissza. A löszert Botondal szállítom ki, de csak igen nagy tűzben tudom lerakni, és a véletlennek tulajdonítható az is, hogy a tűz alatt tartott főúton odáig eljutottunk, hiszen látta az orosz a gépkocsit, és közvetlenül lőtte. Kétszer fordultunk, majd a fűrésztelepen lefeküdtem. Kicsit aludtam, de hamarosan felköltöztek. Baj van, mert az oroszok áttörtek. Álmosan kinéztem. Harckocsi támadás is várható volt, azonnal kézhez vettem a már előkészített és kiélesített Panzerfaustomat. A páncélos támadás helyett azonban a harcszintér hirtelen megváltozott. A csapatok köztünk harcolnak. Irtózatos tűzorkán minden oldalról. A visszavonuló csapatokból csak a tűzterek lövik igen sok csőből az elhárító tüzet. A légvédelmi ütegek a delatyn-i erdőből a műút völgyébe özőnlő oroszokat közvetlenül lövik. A robbanások forogetege próbára teszi idegeinket. Nem csoda, hogy az ilyen kimerült emberek nem bírják a harcot, és a kisebb csoportok támadásaitól is visszavonulnak.

Hosszú szenvedés, izgalom után eljön az este. Egyenként szedem össze egységemet, majd azonnal hozzáfogtam az étkezés előkészületeihez. Most nemcsak a zászlóalj, hanem az ezred embereiről is gondoskodnom kellett. Éjjelkor, mire az emberek elhelyezkedtek, elkészül a vacsora is. Az egyik konyha borsófőzeléket, a másik feketekávé főzött. Ezen kívül konzervhúst és cigarettát adunk ki. A harc csendesebb lett. A konyhák az első vonalba előrejöhettek. Sötét van. Néha világítja meg a terepet egy fellőtt rakéta. Az ismeretlen terepen lehetőleg csendesen haladunk. Előttünk négy ember puskával a kezében biztosít, mögöttük én a zászlóalj-parancsnokkal, majd a két konyha. Szerencsésen osztunk egyik fazéktól a másikig, pedig az orosz nagyon közel van. Fel vagyunk készülve arra, hogy minden pillanatban megrohmozhatnak. Szerencsénk van. Semmi nesz és mi éjjel egytől pirkadatig dolgozunk. A fiúk különösen boldogan isszák a jó meleg kávé. Két napig semmit sem kaptak. Már-már befejeztünk a munkánkat, amikor - az orosz valószínűleg észrevett bennünket - erős tűzérési és aknavetőtüzet kapunk. Szerencsére ezen is túljutunk és 8 órakor az egységemnél vagyok.

Július 28. (Dora)

Ez volt a harmadik álmatlan éjszaka. Negyedik napon végre lefekszem és alszom egy nagyot (3 órát). Közben többször kell löszert és sebesülteket szállítani. Bódi százados úr felkeres, és megbeszéljük a továbbiakat. Állítólag még ma feladjuk az állásokat, és visszavonulunk. Mögöttünk van egy komolyabb védőállás megszállva, ezek fognak minket leváltani. A visszavonuló két hadosztály ezen napokon nehéz harcokat vívott. Mindenki elismeri azonban, hogy a terhek legnagyobb részét a mi ezredünknek kellett vállalnia. Az ezred feladata volt biztosítani az egész harccsoport visszavonulását a legfontosabb útvonalon a Kolomea-Delatyn-Tatarov-i főút mentén. Az ezredünk nemcsak a feladatát, de azon túlmenő - emberi erőt meghaladó - teljesítményt visz végbe. A szokatlan kárpátoki hideg éjszakák (a többségnek nem volt köpenye) a hiányos és harcok alatti lehetetlen élelmezés erősen igénybe vette a küzdők teherbíró képességét.

A leváltási remények végre valóra válnak. Az új hadosztályparancsnok magához hívát, és parancsot ad, hogy vonuljak vissza. Összegyűjtöttem ezredem összes járművét, lovat és csellengőit. Megszervezem a menetet, beosztom az embereket, és tudtukra adom, hogy a vezérőrnagy úr miről tájékoztatott: ezredünk leváltásra kerül, ez éjjel körül befejezést nyer. A boldogság leírhatatlan.

Lassan, nyugodt menetben megyünk tovább. Szabad az út visszafelé. Mindenki tudja, hogy a 21-esek megtették kötelességüket. A tűzterek, akik soha nem látták ezredünket - csak hírukról tudtak - örömjongva üdvözöltek minket. Jó érzés volt. A tűzterek osztogatták cukorkáikat, mondván, ti gyalogosok, mindent megérdemelték.

A vonattal Ivanovce-re érkezem. Itt parancs vár. Szállásoljak be, mert jön az ezred, és itt fogunk gyülekezni. Végre egy nyugodt éjszakát aludhatunk. Este előbb jól megvacsorázunk.

Július 28 (Jaremc)

Az éjszaka mély alvással telik el. A közeli ütegállásokból a tűzérők löttek, de ezt én nem hallottam. Kétszer ébredtem fel, de azért 8 órát aludtam. A csapatok Szekeres ezredes úr vezetésével reggel érnek ide. Ekkor tudom meg, hogy Lazarovics Tóni is megsebesült. Az ezredet összeszedik, tőlem kb. 1 kilométerre pihennek.

Az orosz még most sem hagy minket békén, és gyakran belő messzehordó ágyúival és harcocsilöveggel.

Budai Laci 27-28-án éjjel elesett a delatyn-i templom mellett. Majd újabb hírekől és szemtanúk elbeszéléséből megtudtam, hogy az eset pontosabban 27-én délután történt. A részleteket csak nagy vonalakban tudom. A mi ezredünk nehéz helyzetbe került Delatynnál, és ezredparancsnokunk a 24. hadosztálytól kért segítséget. Ekkor már a 12. gyalogezred nem volt harcban és a hadosztályparancsnok innen rendelt ki két szakaszt. Laci elsőnek ért Szekeres ezredes úrhoz, ő volt az egyik szakasz parancsnoka. A másik parancsnoka egy szakaszvezető volt. Laci szakaszának azonnali bevetését rendelte el az ezredes úr, bár Laci javasolta, hogy a másik szakaszt is várják meg, mert együtt nagyobb erőt jelentenek. Ezt azonban az orosz támadás miatt nem várhatta meg, ezért szakaszát ellentámadásba vitte az akkor már nagytömegben lévő orosz ellen. Szemtanúk szerint fejlődés érte.

Borzasztóan érintett a hír, hiszen csak percek választottak el újból találkozásunktól. Emberei rajongással beszélnek róla, ezredparancsnoka, Muzsay ezredes úr maga is elismeréssel nyilatkozott viselkedéséről. Nem akarom elhinni a hírt, kerékpáron rohanok mindenkihez, ahonnan biztosat tudhatok meg. Így jutok el Muzsay ezredes úrhoz is, aki a tragédiát igazolva tudtomra adja, hogy Laci gyűrűje és órája nála van. Ide akarja adni, de kérem, hogy maradjon nála és kézbesítse Nyíregyházán Gyula bácsiéknak. Indokoltam, hogy én beosztott tiszt vagyok, s valószínűbb, hogy ő hazakerül.

Sokat szomorkodom, s gyakran rá gondolok. Miért is kellett neki folyton önként vállalkozni, miért kellett visszavonulásnál utolsóként visszamaradni, olyannyira hősiessé, amit senkitől sem vártak el.

Legényei, emberei és tisztársai mondták, milyen boldogan emlegette augusztusra tervezett házasságát, milyen boldogan mutogatta menyasszonya fényképét. Most az álomnak vége. A nagy magyar áldozat most újabb gyönyörű gyümölcsöt szakított le. Végtelenül fáj, hogy éppen őt kell lélekben gyászolnom, de ugyanakkor büszke vagyok arra, hogy szerette az Istent, a lecsesz halált adta neki, és fájdalom nem volt. Robbanó golyó találta fejét és azonnal megölte.

Laci tragédiája folyton eszemben van, nem tudok a gondolatától megszabadulni. Az otthoniak fájdalmát érzem, látom, és ez roppant lehangoló. Most pedig már tiszta feje van szükségem, mert egységemet átadtam Diószegi Samu barátomnak, és át kell vennem a segédtsízi feladatokat. Ebben már szükség van a kiegyensúlyozottságra, a figyelemre, a tiszta gondolkodásra, mert különben én is itt veszek.

Délben a visszavonuló hadosztályt erős tűzérők tűz éri. Nagy veszteségeink vannak. Egyik tizedesem és konyhalovam sebesült meg. Ezredünk gyalogrésze éppen gyülekezésben volt, amikor nagy becsapódások érik. Az emberek szétugrottak. Ez időben tartott megbeszélésünket befejezve összeszedtük embereinket. A Jaremce-i viadukt előtt eltérünk nyugatnak, ahol a 24. hadosztály ezredei folytatják menetüket. Több órába kerül, míg a 24., 12. és 21. gyalogezredet felsorakoznak. Eközben az él rossz útra tér, melyet hamar észrevettem és egy másik utat javasoltam. Itt is lassan haladtunk, és akadózott a hadosztályparancsnok két motorkerékpárja. Szekeres ezredes úr lett az ezredparancsnok, Juhász őrnagy az I. zászlóalj, Lakatos őrnagy úr a II. zászlóalj parancsnoka. A III. zászlóaljat az előbbi kettőbe kellett olvasztani.

Nehéz utunk van és nagy a bizonytalanság, mert az oroszokkal való találkozás nem lehetetlen. Közelsége a hegyes-erdős terepen nem ismerhető fel. Ezért egy helybéli ukrán vezetőt fogunk és ez vezet a hadosztályig, mi térképről ellenőrizzük. Jól megyünk! Késő este, koromsötétben haladunk a szűk erdei úton. Végül oly nagy a sötétség, hogy megállunk. Ezalatt árkásaink megcsinálnak egy hidat, mely az él alatt beszakad. Közben alszunk.

Július 29.

Indulás csak 8 órakor. Addig nagyot alszunk. Hideg van. Az egész napos eső felzárta az amúgy is nyirkos erdőt. Még a gyepes vagy mohás részen sem lehetett leülni vagy lefeküdni. Elcsigáztak vagyunk. Egyik lovas hírvivőm a sötét erdőben talál egy köteget szénát, abból jutott a lovainknak is, meg nekem is. Hármán aludtunk rajta: Bódi százados, a lovászom meg én. Nagyon átfáztunk. Alig virradt ki, már fenn voltunk, és vártuk az indulási parancsot. 8 órakor végül elindultunk, de nem Kőrösmező (haza) felé, hanem nyugatra, a nadworna-i út irányába.

Itt ismét bizonytalan lett a helyzet, harcra lehetett számítani, s ezért igen lassan haladunk. A 4-5 kilométer hosszú menetoszlop kacskaringós helyi úton, festői tájon megy előre. Puskalövés nélküli csend van. A híradósok állandóan építik a vezetékét, hogy az összeköttetés meglepő támadás esetén is meglegyen.

Juhász őrnagy úr ezredparancsnok lett.

Délután beérünk Zielona-ra. Csendes kárpátok, havasi falu. Orosz nincs, legfeljebb partizánok. A vonat kb. 8 kilométerre van. Az orosz nem támad, beássa magát. A nagy kiterjedésű védőállást egy század biztosítja.

Elhelyezésünk a falu nyugati szélén van. Esik az eső, csinálom a zászlóalj részére a szállást. Késő este van, mire minden ember fedél alá kerül. Este még sok dolgom volt. Közben a falusiak egy süldő disznót levágtak, vaj és túró is előkerült, és a hosszú éhezés után igazi evés következett.

Július 30.

Sok a dolgom. Ilyen helyzetben nehéz dolog a sok kimutatás, jelentés elkészítése. Rabb Béla vezetésével a konyha is befut. Meleg élelmet már kapunk, mi azonban magunknak főzünk, és így jókat is tudunk enni. Első lapomat megírtam - hosszú idő után -, tudom, hogy az otthoniak milyen aggodalommal várják.

Július 31.

A posta sajnos nem ment el, de holnap már viszik. Még egy hosszú levelet is írok. Én is várom az otthoni híreket. Talán már utánunk irányították az elmaradt temérdek postát. Még mindig a rendezkedésnél tartunk. Számoljuk az embereket, a fegyverzetet, a lőszert, hogy képet alkossunk egységünk erejéről. Közben nagyokat eszünk. Úgyes csicskásom remekül főz. Tejet háziasszonyom ad, abban nincs hiány. Kenyérben szűkölködünk, de krumpli bőven van, és az mindent pótol.

Együtt lakom Bódi százados úrral és Juhász őrnagy úrral. Utóbbi ma lett a zászlóaljparancsnokom. Út közben, a visszavonulás alatt már gyakran voltunk együtt. Kellemesen telik az idő, munkámat megbeszéljük.

Augusztus 1.

Hajnaltól szemrevételezésre indulok az őrnagy úrral, egy lovassal és két golyószórós rajjal. Új szálláskörletet utaltak ki részünkre. Partizános vidék, de biztos vagyok benne, hogy nem fognak minket zavarni. Szakadó esőben indulunk, és hiába esőköpenyem, bőrig áztam a lóháton. Később értesültünk róla, hogy egyelőre maradunk körletünkben. Nem lehetetlen, hogy más feladatot kapunk.

Augusztus 2.

Reggel szép napsütésben ébredünk. Végre nemcsak eső jut nekünk. Öröm ért, mert elveszett legényem és holmim előkerült. Délben megjött az első posta. Őt darabot kapok, a legnagyobb öröm. Várom aggódom Sárika levelét. Vajon tudja-e mi történt, vagy csak érzi? Mit írjak, ha kérdezi? Nem bírom a folytonos hazudozást.

Délután az ezred összes parancsnokaival szemrevételezésre megyek az új elszállásolási körletbe. Onnan szakadó esőben térek vissza, de szerencsémre egy sátorlap megvédett a teljes elázástól. A GH-főnök, Rabb Béla azzal fogad minket, hogy most jött vissza partizánfogságból. Az esetet így meséli el: reggel élelmérvételezésre indult Raffajlovára öt emberrel és két szekérral. Reggel negyed hétkor két német egyenruhás, csendőrvételezésre indult. Ekkor észrevétlenül kb. 20-an körülfogták és lefegyverezve őket elindultak velük egy hegyi úton az erdő mélyébe. Az üres szekereket hamar elhagyták és csak a lovak maradtak velük. Itt vártak, mert jött egy újabb fogás: egy lefegyverzett főhadnagy és két tiszt.

Egész délelőtt cipelték őket, és örültek, hogy két tisztet is sikerült fogniuk. Emezek ezalatt összebeszéltek, és egy éles kanyarban a sziklás szakadéka leugrottak. Ezt a partizánok csak jóval később vehették észre. A két tiszt és a két tisztos így megmenekült. Fegyvertelenül tették meg vissza a nagy utat, és valamennyien jelentkeztek csapatuknál. Később egy szakasz két golyószóróval és 6 lóval ment a tett színhelyére, hogy legalább a szekereket visszavontassa. Egy embert elfogtak, aki baltával a kezében csatangolt és fűtyjeleket adott. Az ezredparancsnoksághoz kísérték.

Augusztus 3.

A nagyszabású visszavonulás után most már aránylag csendes napokat élünk. A határgerinchez 15-20 kilométerre, gyönyörű fenyvesek között vagyunk. Minden völgyben sebes folyású hegyi patak rohan a sziklás mederben. Fehér habjaival elkápráztatja a nézőt. A pisztrángok igazi hazája. Van velünk egy idősebb úr, sporthorgász, aki csak azon kesereg, hogy miért nincs itt a horgászfelszerelés. Szabad ideje itt mindenkiné van, nekem persze nincs. Sajnos, a gyakori eső - most éppen 24 órája esik - mindenkit fedél alá kényszerít. Ilyenkor előkerülnek a tábori lapok, olvassák újra meg újra és írnak szeretteiknek.

Naplóm előző - legeseménydúsabb - részét egy hazamenő bajtárssal elküldtem. Örülök, hogy az is hazajut, mert újra megírni már képtelen volnék. Hála Istennek, a legnagyobb harcokban is volt lelkirozm a napló vezetéséhez. Remélem, ez is, mint az előző részei, hazaér.

Végre megindult a postajárat, és 20 lapom, illetve levelem érkezik meg. Örömmel olvasom valamennyit, hiszen a nagy harcok után leginkább az otthoni hírekre vagyunk. Otthon is azt várják, hogy életjelt adjak.

A nap irodai munkával telt el. Remek vacsoránk volt: borjúpörkölt, rántott borjúhús fejes salátával, krumplipürével, majd rumos fekete. Hát, ilyen is előfordul.

Augusztus 4.

A legerősebb irodai napom. Örökké létszámot kell jelentenem, de a folytonos átcsoportosítás miatt ez nem könnyű. Munka közben kapom meg az elmaradt postámat, újabb 20 darabot. Elolvasására sincs időm.

Délután tisztgyűlés. Megkapjuk a parancsot, hogy a zászlóalj reggel védőállásba indul. Két napi hideg ételment vételezünk fel. Sajnos, a nehéz utanszállítás miatt ötven kapunk egy kenyeret. Ez bizony semmi. Későn fekszem le, és még gyorsan megírok néhány tábori lapot. Ki tudja, hogy a hegyek között lesz-e ilyen lehetőség.

Augusztus 5.

Hajnali 4 órák indulunk. Kicsit már pirkad. Felhős az ég, a 3 napos esőtől minden elázott, sáros. Jó ideig lóháton megyek, majd egy meredekhez érünk, ahol a lórlól le kell szállnom. Vagy 2 kilométerre 45 fokban hegyoldal. Nehezen haladunk. Néha a felhők közül a nap is kislát, és ilyenkor megvilágítja a végtelen hegyeket. Gyönyörű minden, ilyesmit soha nem lenne módja látni az embernek. Ez az érzés kis gondfelejtő, s ha csak néhány pillanatra is, de nekem igen nagy élmény.

Itt már csak máhás állatokkal tudunk haladni. Lassan kigyózik felfelé a csapat. Valóságos őserdő ez, sehol egy emberi nyom. Mindent vastag, talán több évtizedes moha takar. A kidőlt faóriások szárai korhadnak el, s ez mind azt igazolja, hogy itt valaha igen régen lehetett emberi élet. Találkozunk az I. világháború régi futóárkaival, tüzelőállásokkal, melyekben apáink harcoltak. Találunk eldobált konzerves dobozokat, pókhálószerűen elrozsdásodva, de felismerhetők. Ebből igen régen ettek elődeink.

Még egy nehéz emelkedő, és fenn vagyunk a hegyvidéket uraló Czortkán. A tetőn az előző háború védőállásai még használhatóak, kis kiigazítás, modernizálás szükséges. Egyik századunk ebben marad, mi tovább megyünk.

Sziklás gerincen haladunk. Az útból eső kidőlt ősfákat magunk előtt eltávolítjuk. A hatalmas sziklákon a lovak már nem tudnak haladni, s le kell térniük a hegyoldalra. Végre felérünk az előbbiől ugyan magasabb, de nem olyan szép kilátást biztosító csúcsra. Itt telepszünk meg, elhelyezzük több egységünket, majd hozzátalunk a lakóhelyünk elkészítéséhez. Míg ezzel legényeink bajlódnak, víz után járok parancsnokommal. Sokat mászkálunk, majd estére kb. 250 méterre találunk egy bővizű forrást. Kiszélesítjük medrét, majd az odavezető utat is megjelöljük. Éhes vagyok. Visszatérve ennék valamit, de kenyereim elfogyott. Krumplink sincs. Vaj, zsír, szalonna, konzerv még csak akadna, de semmi hozzávaló. Holnap már lesz, mert a máháslovakat visszaküldtük élelemért. Este tűznél melegszünk, forró feketét, majd pálinkát iszunk, majd kimerülten lefekszünk.

Augusztus 6.

Kora hajnalban kelek. Végigjáróm az állásokat, ellenőrzöm a figyelőket, az őröket. Virradatkor tüzet gyűjtünk, és igyekszem felmelegedni. A tűz fényénél, a felkelő Nap és a lenyugvó Hold sugarainál szeretteimre gondolok, s pár sorral több levelet megírok. Csend és hideg van. Nagyon várjuk a napos időt, mert olyankor a csúcsokon igen meleg van, a sziklás föld felmelegszik és éjjel nincs olyan meleg, mint a völgyekben. Három napja javul az idő, de mi lesz akkor, ha ismét esősre fordul?

7 óra felé százados úrral elindulunk a bal század (Szakky Bandi) meglátogatására, az ottani helyzet megismerésére. Az út nehéz. Kb. 4 kilométert kell a gerinc hatalmas szikláin zerge módjára megtenni. Egy gyakorlott turistának is elég lenne. Sokszor nevetésgesen, de négykézláb megyünk. Végre ott vagyunk. A század emberei sasok módjára a sziklák között élnek, tüzfegyvereik a sziklák között vannak tüzelőállásban. Az egész egy középkori várerődhez hasonlít. Gyönyörű kilátás nyílik az ellenséges előterepre. Látcsóvel végignézem és tüzfűstökön kívül semmit nem látok.

Harcálláspontunkra visszatérve azonnal indulunk Czortka-ra (1248 méter), ahol végleges harcálláspontunk lesz. Kora délután érünk oda. Itt Bán százados úr százada van állásban, szintén régi világháborús emlékhelyen. Nem kell azon sokat változtatni, hiszen bizonyára akkor is a védelem volt a fő feladat, és nekünk sajnos nagyjából ugyanazok a fegyverek állnak rendelkezésre. Legényeink joggal bosszankodnak, hogy a már éppen elkészített bunkerunkat kellett az előbbi helyen hagyni.

Reggeli kirándulásunkon érdekes dolog történt. Előljáróban: már pár nappal ezelőtt értesültünk arról, hogy az UPA együtt kíván velünk működni. E célból már fel is vették a kapcsolatot a Rypna-t megszállva tartó parancsnokkal, aki ajánlatukat a felsőbb parancsnokhoz továbbította. A szerencsés véletlen folytán éppen az egyik századnál voltam, amikor a kb. 1500 főnyi UPA két megbízottja ezen tárgyalások folytatására megérkezett. Pisztollyal és orosz géppisztollyal voltak felszerelve, térkép és térképtáska, tehát mindaz, ami egy vezetőnek szükséges. Az egyik németül tudott és így ezen a nyelven folyt a tárgyalás. Komoly szándékuk a velünk való együttműködés. Ők a szabad és független Ukrajnájért küzdenek, a németek és az oroszok ellen harcolnak, de a magyarokra nem haragudtak soha. Mindkettőnk ellensége az orosz, hát fogjunk össze. Vidámak, jókedvűek voltak, felajánlották élelmüket.

Sok tehenük, tejtermékük van. Tőlünk sőt, cigarettát, szeszesitalt és lőszert kértek. Nekem szimpatikus mindkét harcos. Nekik nem számít, hogy esetleg életüket is kockáztatják. Csapatuk is megszállva tartanak magaslakatokat, a vonalak mögött támadnak és szabotázsakciókat végeznek. Az itteni vidékre való, ismerik a hegyeket, szabadabban mozognak, mint mások. Járórt adunk melléjük, kívánságukra bekísérjük őket az ezredhez, mert ma találkozójuk van a hadosztályparancsnokkal is.

Új helyünkön azonnal hozzáfogunk a bunkerépítéshez. Estére készen vagyunk, de még szépitésre szorul. Az élelemszállító máhás állatok megérkeznek. Van bőven minden, nem kell embereimnek nélkülözniük. Este 9 táján fekszem le és jól alszom.

Augusztus 7.

Ismét gyönyörű napsütés. Irodai dolgom bőven van. Pornói Pista jelenti, hogy egyik felderítő járőre harcban keveredett az oroszokkal. Semmi veszteség nincs.

Solymos értesít hadnagyi kinevezésemről. Örülök neki, de megünnepelni nem tudjuk, mert nincs mivel. Sok lapot megírok. Az égből sajnos felhősödik és felő, hogy holnap már esőre ébredünk.

Augusztus 8.

A nap egyhangú munkával telik. Erdőtírást végzünk, hogy a géppuskáknak kilövése legyen. Fából készült „lakosztályunk”-ba kályhát épít Jóska, a legényem, várjuk, hogy fog-e ez is füstölni. Sikerül, estére a szobában olyan meleg van, hogy otthonosan - végre levetközve - alszom. Kint azért hideg van.

Augusztus 9-17.

Hosszú idő, tele a hegyi élet változatosságaival. Általában kellemes időjárás volt. Az építkezés folyton tart. Mindenki olyan kalyibát épít, ami megvédi a hidegtől és az esőtől. Az Isten szeret minket, hogy ilyen szép időt ad. Kánikulaszerű meleg van a csúcsokon és a völgyekben is. Amerre járok, napozó és meztelenül fürdőző katonákat látok. Nekünk a fürdésből nem jut, mert a bővizű forrás vize a napi mosakodásra és lábmosásra elegendő.

Kellemes kis házunk van. Bódi százados úr kellemes és jóindulatú úriember, jó lakotárs. Kis bunkerszobánk 3X3 méteres, de az árkások elszámítása folytán csak 170 centi magas. Szívesebben ülök. Parancsnokom találmanya, a „támlás szék”, kiváló ülést biztosít. Egyméteres vastag fatörzsből készült, bevágván ülések és támlának. A földön fekszik, s mert alacsony, jólesik benne az ülés. Asztalunk komolyabb alapokon áll, nem nagy, de 2-3 embernek elegendő. Az ablak mellett két oldalon az ágyak. Lábam az ajtó felé, gazdám lába a rakott kéményű kályha felé néz. A tűzhely a legértékesebb bútordarab, de gyakran füstöl, és csak fekvé lehet megmaradni. Valamit mintha csináltak volna vele, mert elviselhetőbb, vagy talán csak megszoktam? A falat (gerendákat) körül polcok díszítik, meg hatalmas sezegek. Ide rakjuk dolgainkat.

A tető kiképzése félbevágott fenyőtörzsekből álló mennyezettel és arra ferdén épített esőelvezetővel biztosította a beázás mentességét. A fenyőfákról lefejtett kéregből palaszerűen borítottuk be a tetőt. Ez egyébként általánosan bevált és alkalmazott módszer volt. A hatalmas erdőben fehéreltek a lehántolt fák.

Ágyunkról még annyit, hogy sima deszkákból áll, rajta fiatal fenyőgallyak. Felette sátorlap és pokróc. Kemény az istenadta, de ez csak lefekvéskor és ébredéskor érezhető, mert közben ennek ellenére, vagy éppen ezért, mélyen szoktunk aludni.

E napokban gyakran másztam meg a hatalmas hegyet. Szép sportteljesítmény, s mikor egy napon kétszer kellett megmásznom, este nem kellett ringatni. Lent a völgyben, Chepelowban szebb az élet, de fent szívesebben vagyok, ott a csend és a nyugalom mindent pótol (a fürdést kivéve). A frontkatona kisigényű. Megelégszik, ha napjában egyszer mosakodhat, fogait rendszerben tartja, körmei nem állatiasodnak el. Itt nem a kényelem és a higiénia, hanem a piszok, a férgek, a nélkülözés és a kimerültség a jellemző. Elsősorban ezek ellen kell küzdeni. Csodáltam, mint nélkülöztek a dohányosok a cigarettát, ahogy tették egymás szájába a füstölő csikketek. Istennek hála, ebben nincs részem. Egyszer jutottam cigarettához, amikor Delatynban az utolsó pillanatban szétszórták a raktárkészletet (inkább szórták, cibálták). Megpakoltam magam Symphoniával, s minthogy több már nem fért zsebeimbe és térképtáskámba, hát megelégedtem 500 darabbal. Sok dohányért szomjas emberem kapott ebből. Nagy értékét mi sem bizonyítja jobban, mint egy eset, amikor a zászlóaljunkat támogató üteg parancsnokával, egy tüzér százados ismerőssel összeakadtam, és felajánlottam két dobozzal. Csak unszolásomra fogadta el. Így születtek szövetségek, melyek sokszor eredményeztek egy-egy jókor érkező tüzérségi tűztámogatást.

Közben a járandóságát mindenki megkapja, a dohányzás már nem gond. A postáját folyamatos lett. Naponta kapunk levelet, de újságféléit nem. Talán jó is, hogy a nagyvilágról semmit nem tudunk.

Augusztus 18-21.

A helyzet nagyjából változatlan. Nagy felderítő tevékenységet kezdünk. Naponta több járót indítunk és értékes hírekkel térnek vissza. Lassan kialakul a kép az ellenségről, s valamennyiünk véleménye, hogy itt tenni kell valamit. Egy terv alakul ki, és annak végrehajtására én kapok megbízást.

A fáradtságtól legyengült szervezetem lehet az oka, hogy influenza-jellegű betegségemből éppen kilábvalva kaptam egy tüszős mandulagyulladás. Az ilyesminek a civil otthonban sem örül az ember, hát még itt a hegy tetején, 1400 méter magasan, 6 kilométerre az orvostól, aki egyébként is 6-700 méter szintkülönbséggel lejjebb van. Távbeszélőn kérek tanácsot és küld gyógyszert. Nehezemre esik minden szó. Ilyen terepen és egymástól gyakran távol már kiabálni kell, hogy megértjük egymást. Sajnos, a segédítést éppen az, akinek a telefon a legfőbb fegyvere, és sok beszélgetést kell lefolytatnia. Torkom napról napra rosszabb. Sok dolgom miatt nem fekehetem le. Lázam van, de nem tudom, mennyi. Szerencse, hogy étvágyam és enniálóm van, ezzel mentem csökkenő erőmet és növelem ellenállásomat.

A gyógyulásban bízva merem vállalni az egyik vállalkozó csoport vezetését, amely néhány hét múlva fog elindulni komoly és szép feladattal. Erről később majd többet.

Egy érdekes jelenségre figyeltünk fel, ami harcainkat előnyösen befolyásolhatja. A partizánmozgalomról harctéri tapasztalatokból (Don) sokat hallottam. Most tudtam meg, hogy - miként az indián és fekete népeknél - itt is törzsekben élnek. Ezek a törzsek egymással nincsenek jó viszonyban, gyakran harcolnak egymás ellen. Itt három ilyen törzs él. Egyik a velünk barátságos és a függetlenségért küzdő UPA, a második az oroszok oldalán harcoló és a németek ellen küzdő lengyel partizánok, mindenütt a reguláris csapatok előtt tisztogatnak, felderítést végeznek, szükségből harcolnak. Harmadik csoport a kommunista partizánok, orosz érzelmű, velük együttműködő, de önálló, útonálló, rablóátadás-szerű harcmodorral. Én a velünk szimpatizáló és harcoló UPA-ról jegyzek fel néhány sort.

Az UPA nagy létszámú, jól felfegyverzett csoport. Rengeteg a géppisztoly, de nem hiányzik a tüzérség (csin-bum) sem. Harcok folyamán a hegyekben átcsoportosulnak, néha véletlenül, vagy talán bizalmatlanságból tűzharcba is keveredünk. A harcterületté vált falvak lakossága is velük tart. Egy-egy táboruk lakossága messzi vidékek lakóiból tevődik össze. Eldobált, halottaktól felszedett fegyvereket és ruházatokat használnak, s már alig van közöttük polgári ruhás harcos, ha van is, azon is bőven akad zsákmányolt felszerelés vagy ruházat. Többnyire német és orosz felszerelések ezek, de magyar is van közöttük. Utaktól eltérő ligetes völgyekben, a hatalmas fenyőerdők védelme alatt élnek. Velük a gyermekek, állatok. Igazi élet-halál harc ez. Elszánt szabadsághős mind, elszánt harcos, akiknek az élet nem szabadság, csak majd akkor, ha vágyaik és céljaik - a szabad és független Ukrajna - teljesülnek.

A német megszállás alatt nem tudtak szervezkedni. Ahogy a németek elhagyták Ukrajnát és a Kárpátok lejtőire visszavonultak, máris fegyverben álltak.

Összekötő tiszteket küldtek szélső századunkhoz, ahol egy kárpátaljai zászlós nyelvükön tárgyalt velük, majd jóváhagyásra felterjesztette a partizánok együttműködésre vonatkozó javaslatait. A megegyezés szentesítve lett. A hadosztályparancsnokság részünkre hasznosnak ítélte meg a barátságot és kívánságukat, nevezetesen, hogy lőszert és pálinkát adjunk, a hadosztály teljesítette.

Azóta gyakran jönnek velünk. A hegyeket nagyon ismerik, mesterei a járőrözésnek. Táboraik azonban még tőlünk is védik. Tisztjeik vannak, akik nem engednek betekintést a tábor belső életébe. Ha arra kerül egy magyar járőr, busásan megvendégelik, mert élelmük bőven van. Sokszor ajánlanak fel élelmet, de amíg van, addig nem fogadunk el semmit.

A jelenlegi harcterületre eső falvak ukrán lakossága velünk szemben bizalmas, közlékeny. Titokban az is UPA, de nem fegyverrel. Nekik vagy nem jutott fegyver, vagy éppen az a feladatuk, hogy a faluban maradván csendesen figyeljék az eseményeket, elsősorban az orosz járőrözést. Nagy szervezet ez, és nehéz volna ellenük harcolni. Szerencsére erre nem kerül sor.

Augusztus 22-23.

Megkapom a vállalkozás vezetésére a parancsot. Arról van szó, hogy a Kállay zászlós által Porochi-ban felderített orosz erőt észrevétlenül úgy fogjuk el, hogy puszkalóvén ne essék. A felderítés szerint Porochi-ban három épület: az iskola, a szemben lévő istálló és az attól jobbra lévő tisztai szállás van megszállva. Ereje kb. 50-60 fő. Zászlóaljparancsnokunkkal hosszasan megbeszélve mindhárman (Nagy Lehel, Kállay és én) megállapodtunk, hogy a támadást a következőképpen hajtjuk végre:

1. Kállay a csoportját átviszi a folyón (esetleg csak az innenső parton marad, és megfelelő pillanatban innen támad)
2. Ugyanakkor Nagy Lehel megtámadja az iskolát
3. Én egy hozzám beosztott őrmester csoportjával az istállót és a tisztlakást.

Mindezek nagy vonalakban rögzítették a mozzanatokot, valójában azonban a legapróbb részletekig mindent megbeszéltünk. A terv végrehajtásának kimenetele nem volt kétséges. Ennek ellenére a legnagyobb óvatosságra és körültekintésre határoztam el magam.

Augusztus 24-25.

A csoport 120 önként vállalkozóból állt. Közvetlen beosztottaim nagyrészt önként jelentkeztek, sőt, a gh. számvivői is velem jöttek. Az 1. századtól kaptam 21 főt. Déli 12 órára együtt volt a csoport, de még sok elintéznivalóm van, hiszen három napig nem leszek itt. Előre kell dolgoznom. Kiosztom a 120 embernek a három napi élelmet, lőszert és megnézem szerelvényüket. Teljesen kiment az eszemből, hogy a viszonylag kényelmes csizmámba még valami tömítőt tegyek, mert így feltörheti lábamat. Erre már csak elindulás után gondoltam, de nem mentem vissza. Egy közeli tisztáson lejárítottuk a támadás mozzanatait, majd délután kettőkor útnak eredtünk.

Meredek hegyoldalakon kigyózik a csapat. Harcterületen vagyunk, itt már oroszok is lehetnek. Késő este érünk Dily-be, amely már a cselekvések színhelye. A sötétség miatt az a tervünk, hogy távcsővel végignézzük az oroszokat Porochy-ban - még világosban - nem sikerült. Lehel, Kállay és én néhány ember kíséretében előrementünk egy házcsoportig, ahonnan néhány napja Kállay a felderítést végezte (hasznos adatokat kapott a lakosságtól). Mi is kérdeztünk és halljuk, hogy három csinn-bumm is van a faluban. Ez ronda tűzérési fegyver, nagy pusztítást tud végezni a gyalogság ellen. A terven ez nem változtat, csak annyit, hogy ezekre egy külön kis csoportot kell szánni.

Az egész éjszaka ébren telt el. Az oroszok folyton lövöldöztek és rakétáztak. Hajnali szürkületben Tibor, Lehel és én néhány emberrel elindulunk előre Porohy szélére, hogy megfigyeljük az orosz erőt biztosító részeket. Nehéz terepen végül egy nagy kukoricásban kellett előrekúszni, s akkor előtűnt állt kb. 250-300 méterre az iskola és környéke. Észrevétlenül rejtőzünk el a falu felé lejtő domboldal bokrai között. Onnan távcsővezünk, s valósággal a hasukba látunk bele. Két órán át tartott a néma figyelés, amikor két emberünk csúszik utánunk, és jelenti, hogy egy UPA-s van itt, és figyelmeztet, mert Kriczky felől hajnalban 200 orosz elindult, hogy visszatérési utunkat elzárja és bekerítsen. Úgy határozzuk, hogy beszélünk a partizánnal, s ha igaz a hír, ha nem, a faluból kihúzódunk és a közeli cserjés magaslatot szálljuk meg. Csak megjegyzem, hogy a faluban nyoma sem volt annak, hogy minket felfedtek, tehát a bekerítés nem tőlünk indult el. Az oroszok egymás után jártak a WC-re, és otthonosan viselkedtek.

Kb. 10 óra visszahúzódtunk a mögöttes dombra, de a számbavételnél a Kállay csoportból két fő hiányzott. Egy járót visszaküldünk a keresésükre, de a falut már megközelíteni nem tudták, mert egy harcokcsiból, géppuskából, géppisztolyból tüzet kaptak. A partizán közlése és elhatározásunk helyessége igazolódott, mert fél óra késéssel már nem tudtunk volna visszavonulni. Orosz rakétajelre aknavetőtüzet kaptunk, de a két hiányzón kívül veszteségünk nem lett.

Visszafelé nagy kerülővel jöttünk. A gyalogösvény két UPA-táboron vezetett keresztül. Ez nagy élmény volt. Harmonikaszó és katonás fegyelem. Fakéregbe járt őrhely állított meg. Elöl mentem. A német állj!-ra németül kértem parancsnokot. Pisztolylövésre jött és átvezetett a táboron. A gyalogösvényről lemenni nem volt szabad. Nézelődni igen. Az őrség-gyűrű tömegén mentünk keresztül, csodáituk a csinos bundás hölgyeket, a játszó gyerekeket.

Ez a kiruccanás részemre a lábfeltörésem miatt volt fájdalmas. Mindkét sarkamon még odafelé menet keletkezett seb. Ezzel kellett megtennem a kb. 25 kilométeres utat. A pihenőtől vagy a kényszermegállástól szenvedtem, mert utána elindulni igencsak fájdalmas volt. A két fiú miatt is aggódtam, hiszen feleltem értük és az egyiknél egy kályhacső (Ofenrohr) és lőszer is volt, s annak nem volt szabad orosz kézre kerülni.

Este 8-kor érkezünk meg, s akkor még jelentést kellett írnom a történt eseményekről és felderítésünkről. 11 óra tájban feküdtem le, és mint akit agyonvertek, fáradtan és fájdalommal azonnal elaludtam, de még álmodni sem értem rá, pedig az gyakori volt.

Még megemlítem, hogy a partizán parancsnok sokat mesélt harcaikról, s mikor meglátta, hogy Steyer pisztolyom van, elkérte és helyette egy 5,65 milliméteres Browningot adott két tárral. Mondta, hogy neki az jobban kell, mert letámasztva 100 méterről is eltalál vele egy embert.

Augusztus 26-29.

Nyári kánikula van. A napon nem lehet sokáig maradni, jobb a bunkerszobában. Nyoma sincs az ősz közeledtének.

Sok levelet kapok. Kis szabad időmben örömmel válaszolok rájuk. A posta olvasása és a levélírás a legkedvesebb foglalkozásom. Lassan múlik az idő, szabadságról szó sincsen. 28-án olvasom a Honvédségi Közlönyben, hogy a doni harcokért megkaptam a Signum Laudist. Már nem vártam, mert egy és fél éve terjesztettek fel, de azért örülök neki. Leváltásunkról már komolyan beszélnek. Hír szerint elsején már lemegyünk Cherepelow-ba, ahol néhány hetet töltünk.

Nagy öröm ér. A vállalkozáskor elmaradt két bajtársunk egészségesen, de kályhacső nélkül megérkezett. Két napig bolyongtak, figyelték a legmagasabb hegyet és idetaláltak. Elmesélik, hogy a visszavonulásunkat a kukoricásból nézték végig, látták az orosz harcokcsit, az oroszok egy része át is ment a kukoricáson, de nem vették őket észre. Ekkor szétszedték a páncélelhárító fegyvert, darabjait szétdobálták, a lőszert pedig a kukoricásba beásták. Erre mondják, hogy minden jó, ha a vége jó.

Augusztus 30-31.

Leváltásunk komoly. Befejeztük az erődítést és várjuk a leváltókat. Válatlanul nagy meleg van. Az oroszok 31-én bekerítették az egyik UPA-tábor. Kb. 300 orosz támadja őket, de nem tartják tragikusnak a helyzetet. Felajánljuk segítségünket, hogy aknavetővel megritkítjuk a támadókat. A partizánok azonban a területen szétszórva harcolnak, s így lőni nem tudtunk.

A vezér délután 4-re ígérte jövetelét tájékoztatás és megbeszélés végett. Később sem érkezett, elmaradt a másnapi aknázás is. A terv szerint bevonták volna az UPA-járőröket az aknázás idejére. A délutánra tervezett aknázás elmaradt, mert közben az oroszok odébbálltak.

Szeptember 1.

Reggel megérkezik a Juhász zászlóalj. A hírek szerint rövidesen én is ide fogok tartozni, aminek cseppet sem örülök, minthogy volt már egy kellemetlen „eszmeccserém” J. őrnagy úrral, aki leendő gazdám. Az átadás lassan, de déli 12-re befejeződött. Lelkiismeretes tájékoztatást adtunk a saját és az ellenséges helyzetről. Ezután lementünk Cherepelow-ba, és elfoglaltuk régi helyünket. Lakásunkat kitarítottuk, fertőtlenítettünk és fűrdtünk, valódi, zománcos kádban.

Szeptember 2-3.

Táborfüzet tervezünk. Sokan jelentkeznek szereplésre. A pihenés új lelket öntött az emberekbe. A hangulat remek. Mindenki dalol, kártyázik, kuglizik (madzagon lógó golyóval).

Szeptember 4.

Hajnalban halászatra megyek. Halászlét akarunk adni a vendégeknek. Kézigránáttal próbálkozom, de csak öt pisztráng az eredmény. A sebes patak a megszárdult halakat, s kiemelni csak ügyeskedve lehet kiemelni. Egyébként a halászat tiltva van.

Százados úrral törjük a fejünket, hogy mit is adjunk vacsorára. Végül sikerül húst szerezni és pörkölt lesz. Egyik bajtársunk krémet és almáslepényt csinált. Az emberek a faluból a szükséges tojást megszerzik.

A táborfüzet remekül sikerült. Jó hangulat volt. A pörköltből cikkre vágott burgonyát adunk. A 160 krémes és a jóval több almáslepény pillanatok alatt elfogyott. Három száz katonacigány és egy harmonika szolgáltatja a zenét. A primás neves kassai zenész. Őt liter pálinka is előkerül, ez még jobb hangulatot csinál. Pedig rossz hír is van. A finnek letették a fegyvert. A mulatság este 10-ig tart.

Szeptember 5-8.

Említendő esemény nem történt. 6-án reggel 7-kor gyóntam és áldoztam. Az idő gyönyörű, de újból nyugtalanság mutatkozik, bár senki nem tud semmit. A finn események lehangozóak, az erdélyi előretörések híre a hangulatot ellensúlyozza. Az otthoni bombázások idegesítenek, főleg, mert a postaforgalom is akadózik.

Szeptember 9-10.

Hajnali 5-kor Bódi százados, Gömöri főhadnagy és én egy málhásállat-oszloppal hosszú útra indulunk. Borús az idő, a tisztulásra kilátás van. Maksimiec-nél csatlakozik hozzánk a 3. század. Tulajdonképpen ezt a századot kell felvezetnünk a magyar határbeszögelléshez, ahol újabb védőállást foglal. Utunk Zileona - Borsuczna -Maksimiec-1021 magassági pont-853 magassági ponton át 1418 magassági pontra, a magyar határsarokra vezet. Rossz az út, de az 1021-ig lóháton maradunk. Innen egy földút vezet lefelé a Porohy-Huta völgy irányába. Sok úttörést kellett elhárítani, hogy tovább mehessünk. Egy szép épülethez érünk, amely közvetlenül a befejezés előtt áll. Valami szanatóriumfélének épülhetett, mert még a központi fűtéshez szükséges radiátorok is ott vannak az egyik szobában. Az emeletes főépület mellett kisebb épületek.

Eközben jó esőt is kapunk, s elázva folytatjuk utunkat. Egyszerre sűrű felhő ereszkedik a hegyre és 10-15 méterre látunk. Járhatatlan úton megyünk előre. Az út egy patak mellett haladna (a térkép szerint), de a valóságban nincs. A tavaszi áradások már évekkal ezelőtt elmosták az utakat, azóta hatalmas kövek és fatorlaszok felismerhetetlenné tették. A lovaknak utat kell vágni sok helyen, így alig haladunk, de máris este van. Négyen (százados, főhadnagy, én, és Rádonyi hadnagy) egy szénagyűjtőben alszunk, illetve aludnánk, mert felhőszakadás és égiháború kezdődik. Mindenki összeázik, szerelvények, ruházat csorog. Még este lefekvés előtt elindultam utat keresni és találtam egyet, melyen emberek nem, de állatok már jártak.

Hajnaltól ezen az úton indulunk el. A térképen nincs rajta. Nem tudjuk, hová vezet, de az irány jó, nem mehet rossz helyre. Egymást kontrolláljuk. A felhő okozta köd nem ritkul, semmit sem látni. A vidék gyönyörű lehet, de egy fényképre való sincs. 10 óra körül végre helyben vagyunk. Itt az ezeréves határ. Fáradt vagyok, de azért átmegegyek egy kis magyar levegőt szívni. Egy szál tüskedrót jelenti a határt egy keskeny erdővágás közepén.

Syguwa, Negrowa, Bojaryn. A három uralgó magaszt, melyről a századnak biztosítania kell a határokat. Ez a második vonal, de beszivárgással számolni kell.

Láttam azt a térképet, melyen az úgynevezett Árpád-vonal is be volt rajzolva. A rajzon dupla vonal között sorszámozott szelvények voltak, s arról is megmutatták a védőállás területét. A kiépített védőállás sehol nem volt, csupán kőkupaccal körültámasztott oszlopokon voltak egyezményes jelek, hogy ott milyen műszaki erősítésre van szükség. Ilyen műszaki erőrendszer helyett a védelemre berendezkedő századnak az ásóhoz kellett nyúlnia. Híres és sok pénzbe kerülő védővonalunk hol van? Vagy talán a pénz kellene keresni.

Utunkon egyetlen tájolónkra és a térképeinkre tudunk hagyatkozni. Közben hatalmas gombákat találtam, amit százados úrral le is fényképeztem. Egyik óriás 4 kiló körüli és 38 centi széles volt, teljesen egészséges.

Hazafelé egy szerpentinútra bukkantunk, azon mentünk lefelé, de ez az út sem volt a térképen. Lemenve ott találtuk magunkat, ahol éjjeleztünk. Innen erős ütemben mentünk tovább, mert az este a nyakunkon volt, és a rossz út még hátravan. Ránk sötétedett. Élen egy zseblámpával csigamód haladunk. Az elázott föld csak nehezen járható. A csizmánk sok helyen elmerül, de már nem érezzük, mert régóta tele van vízzel. 2-3 óráig tart egy kilométeres szakasz. Ez az út erőpróbája volt embernek, állatnak. Végre köves úton, lóháton mehetünk. Éjjel fél 2-kor érkezünk haza kimerülten, örökre élő emlékekkel.

Egy korábbi eseményre vissza kell még térni. Amikor GH-főnökünket, Rabb Bélát a partizánok embereivel és szekerével elfogták, de ő megszököve, sántítva visszatért, embereiről semmit nem tudunk. 4-5 nap múlva civil, de rongyos ruhákban hiánytalanul bevonultak, s elmesélték, hogy a partizánok az ezeréves határig elkísérték őket, megmutatták a hazafelé vezető irányt és elmentek. Ők úgy gondolták, jobb, ha visszajönnek.

Szeptember 11.

Nehezen bontakozik ki a helyzet. Egy kis feloldódást érzünk. Újabb hírek átcsoportosításról. Vonalkiigazítás, ismét visszavonulás. Az ellenség től való leválás sikerétől függ minden, másképpen sok anyag és ember pusztul el. Az előkészületek titokban megkezdődnek, de a legénységnek semmiről nem szabad tudnia.

A tábori posta késik, legalább kétszer jöhetne hetenként, de az utánpótlási vonalak bombázása feltehetően ezt is akadályozza. Naponta halljuk a hátsószögbe vonuló bombázókat. A hangulat nyomasztó.

Szeptember 12-13.

Megkapjuk a részletes intézkedést a visszavételre. A parancs átgondoltnak, alaposnak látszik. Nem hagyunk itt semmit. A cherepelow-i kisvasút sínjeit vagy 200 ember felszedi, mindent aláaknáznak. Hidak és viaduktok fognak az utolsó pillanatban megsemmisülni. Mindez miért? A háború értelmetlen, nem ismer semmi kíméletet. Nemcsak itt, hanem otthon és az egész világon minden pusztul, és a legtöbb szenvedés annak az országnak jut, ahol a csaták dúlnak. Hányszor kellett például ennek a népnek átszenvednie a rajtuk átrohanó támadásokat, s hányszor kellett nekik vidám arcot erőszakolni magukra az oroszok, németek, magyarok előtt. Hát csoda, ha ez a nép nem hisz senkinek, s nem tud senki iránt felmelegedni, nem tudja, hogy elveivel, cselekedeteivel melyik mellé álljon?

A szimpátia velünk kölcsönös. Ma még nem sejtik, hogy pár nap múlva ismét oroszok döngetik ajtajukat. Ha időben elmenekülnek, bujdoshatnak odúban, sziklák alatt és éhezhetnek. A helybéliek mondták, hogy vannak kétszínűek, besúgók, s emiatt kénytelenek a partizánsorsot választani. Ezért nő az UPA ereje, elszántsága, mert inkább a halált, mint a fogságba esést vállalják.

15-én éjjel fogunk indulni. Addig mindent elő kell készíteni, hogy ne maradjon itt semmi, s vigyünk minden anyagot, ami a hegyekben való berendezkedéshez szükséges (ablakok, kályhaplattok, kályhacsőnek alkalmas csatornák, székek stb.). Itt megint a lakosság szenved, de szerencsére megértik. Ezeket az anyagokat csak elhagyott házakból, vadászházakból szedjük össze. Holnapra tisztí gyűlést és vacsorát szervezünk. A zászlóalj tisztjei és az ezredparancsnokság küldöttei, kb. 20-an leszünk együtt. A vacsorához 7 csirke, 30 tojás és 2 liter pálinka van. Reméljük, a szakács remekelni fog.

Szeptember 14.

A nap mozgalmasan kezdődik. Egy századunkat bevetik, mert a 12-eseknél egy csoportot az oroszok bekerítettek. A másik század bevetés előtti riadókészültségben van. Nemsokára az egész zászlóaljnak riadókészültséget rendelnek el. A délutáni vacsora veszélyben van, bár a riadó még nem bevetés. Sül a hal, a rántott csirke, az almás pite. Délután a hadosztály propagandaautója megérkezik, és zenével szórakoztatja a legénységet. Lúktető tánclemezek is előkerülnek, majd elérkezik a vacsora ideje. Szekeres ezredes úr nem tud jönni, mert az altábornagy úr van nála. Várunk 8-ig, de a hadosztályparancsnok nem távozik. Nélküle kezdjük el a vacsorát. Minden finom, nagy a megelégedés. Közben százados urat hívják az ezredparancsnokságra, ahol megkapja az indulási parancsot reggel öt órára.

Nagy a sürgés-forgás. Mindent összepakolunk, hogy reggelre már nem maradjon dolgunk. A falubéliek mindezt látják, s bár nem beszélünk, mindent tudnak.

Szeptember 15.

Kís kíséssel indulunk. Szép idő ígérkezik. A zászlóaljat a parancs szerint besoroltatom, majd lassú ütemben megyünk hátrafelé az új állásokba. Hálát adunk az Istennek, hogy ez a visszavétel ilyen szépen sikerült. Kijelölt állásainkat elfoglaljuk, és már be is rendezkedünk, s várunk. Rafajlowka-n a hadosztályparancsnok megszemléli a zászlóaljat, s ami tőle ritka dolog, megdicséri a századokat.

Innen megyünk tovább. Északnyugatra fordulunk egy patak völgybe, ahol egy darabig az út jó, majd vízmosásos és első világháborús, úgynevezett dorongúton haladunk. Állandóan építjük az utat, mert nem csak a málhásállatoknak, de a taligáknak, a mozgókonyháknak és a páncéltörő ágyúnak is fel kell érnie 1845 méter magasra. Lassan haladunk, majd hosszú pihenő után nekiindulunk a szerpentinnek, mely felvezet a Siweryn-ra (magyarul szürke hegység). A valóságban is szürke, minthogy kopár, sziklás hegyóriás. Magasan kiemelkedik a többi közül, mindenhol látszik kopár csúcsa. Oldalain törpefenyő, feljebb boróka, havasi növényzet, majd csak a köves rész a szürke csúcsig. Még nem voltam fenn, mert harcálláspontunk 1450 méter körül, az egyik nyúlványon van. Hamar besötétedik, a kavicsos utak mégis láthatóak. A levegő hirtelen lehűl, arcom kipirosodik, fázunk. Felveszem köpenyemet. Az itt lévő század parancsnoka meleg bunkert épít részünkre. A bunker már az országhatáron belül van. Boldognak érzem magam a hazai földön. Fáradtan, kissé éhesen, átfázva ülök le gazdám a határra és hallgatagon nézzük a csillagos magyar eget. Boldog magányunkat bombázók közeledése zavarja meg, melyek több hullámban mennek az ország felé. Nap-nap után este 9-10 körül, ez a takarodónk jele. Legényeink csak órák múlva érkeznek meg temérdek csomagunkkal. Ekkor eszünk és magyar vízből iszunk kávét, majd hosszú idegen földi magyar élet után végre magyar földön hajthatjuk fejünket nyugalomra.

Egy ideig különös érzések és gondolatok járnak fejemben. Az is felvetődött, hogy itt már nyugodtabban halnék meg, mert magyar földön nyugodnék és szüleim vagy testvéreim eljuthatnak síromhoz. Ha valaki idegen földön élt vagy pláne harcolt, tudja csak megbecsülni igazán a magyar földet, a hazát.

Szeptember 16.

A vidékről sokat lehetne írni. Ez nem is vidék. Ez a turisták álomvilága, a festők és a fotósok vágyainak beteljesülése. Az ősfenyők hazája, a vadászok eldorádója. A természetbarátnak itt nem kell mászkálnia, megáll a csúcson, és napokig gyönyörködhet a havasokban.

Reggel hivatalos munkával foglalkozom. Megcsinálom a megszálló vázlatot, szétküldöm a szükséges parancsokat, majd megbeszélésem gazdámmal, hogy leendő bunkerünk hogyan nézzen ki. Pár vonással megrajzolom a tervet, majd 15 emberrel hozzáfogok a biztonságos bunker megépítéséhez.

Szeptember 17-21.

A napok gyorsan teltek. Sok dolgom mellett még arra sem jutott idő, hogy naponként valamit feljegyezzek. Leghőbb vágyunk, hogy halljunk valamit az otthoniakról. A postajárat még szünetel, csak tábori lapot lehet írni, megszüntek a hosszú beszámolók. Talán könnyebb lett a postaszállítás, nekünk mindenestre kevesebbet kell írni. A szerelmesek nyílt lapjait azonban anyu és a postás is elolvashatja. Mindenkinék ez sem jó.

Esős időben érkeztünk ide, lényegében a hely szemrevételezésére. Hideg és köd fogadott. Mire a zászlóalj együtt volt, verőfényes napsütés lett. Kezdetben a hideg kemény, de egészséges, a föld deres, s míg a bunkerek ki nem épülnek, bizony sátorban lakunk. Nappal gyönyörű napsütés, éjjelenként száraz hideg.

Végre mindenki bunkerban lakik, melyben a telet is el lehet viselni. A mi bunkerünk a földben két méter mélyen, gerendákból, felette három gerendásor, egy méter föld. Még a tűzérési gránátot is bírja. Gerenda alatt kivágott fenyőörönköt kell érteni. Remélem, bunkerunkat az oroszok nem fogják kipróbálni. Két szobánk van. A belső 3X3 méteres, sarok mellett két kettős ablak, előtte egy fehér ajtóból készült hosszú asztal. A székek fenyőörönkből készültek, rászögezett deszka ülővel. Kettős emeletes ágy, a szobát elfoglalja. Négyen alszunk benne. Gazdám és én, fent Gömöri Pista és dr. Kovács Bandi, az orvosunk. Gazdám és köztem egy strajfa van, mert nyugtalan éjszakákon egymást rugdaljuk. Kályhánkat egy zempléni földim építette (Kenézlő). Sütős fele a szobában, plattnis vége a 2X3-as első szobában van. Abban két egymás feletti ágy van, gazdám és az én legényem számára. A sütőt tegnap avattuk. Remek linzer sült benne. Egyebekben a hazai földön jobban érezzük magunkat.

Szeptember 22-25.

Újabb események előtt állunk. Békés állásainkat itt kell hagynunk, pedig de szívesen járőröztünk volna továbbra is. Pontosat nem tudunk. Hátrább kell mennünk, mert jobbszárnyunkon, tőlünk kb. 40 kilométerre betörték az oroszok. Ez az úgynevezett vonalkigazítás vagy rugalmas védelem. Nagyon elszomorít, hogy puskalövés nélkül kell átadni magyar területet. Ez a háború! Kisebbségi veszteséggel a nagyobbat előzzük meg, hiszen, ha oldaltámadást kapunk, nemcsak a terület, de mi is elveszünk.

24-én kapjuk a parancsot. Előkészület 25-én, indulás 26-án reggel. Újból sok munka. Nem rombolunk le semmit, hátha fognak még magyar katonák itt tanyázni. Nehéz szívvel fogjuk itt hagyni téli szállásainkat és a határbércet, melyekre holnapután már az ellenség járőrei fognak felmerészkedni. Még csinálók néhány búcsúfelvételt, és legényemmel összepakoltatom a harcok folyamán kis csomagga lecsökkenő cókmozomat.

Az oroszoktól is elbúcsúztunk. Száz aknát még kilőttünk a hutai völgyben tanyázó zászlóaljnyi ellenségre, ezzel is kevesebb löszert kellett cipelni.

Szeptember 26-27.

Éjjel nagy eső esett. Hajnalban indulunk. Az eső szűnik, de a ködtől 20 méterre látni. A zászlóalj 8 órakor együtt van és elindul mindenütt a határon a Légió-hágó felé. A nagy köd segítségünkre van az ellenségtől való észrevétlen elszakadásra. A visszamaradt biztosító szakaszok is zajtalanul jönnek vissza, s most már csupán a leplező rajok vannak kint, amelyeknek 28-án este kell utánunk indulniuk.

A Légió-hágón ideiglenesen megszálljuk a határt. Itt az állásokban éjszakázunk. Mi egy tető nélküli házban fagyoskodunk, egész éjjel ég a tűz, s így valahogy kibírható a nyirkos, hideg éjszaka. A hágón nagy a forgalom. Egész éjjel megy az átvonulás. A járművek hosszú sora igyekszik átjutni a szerpentes hágón.

Reggel korán kelünk. Gazdám felmegyünk a hágóra, ahol a felváltó 24-eseket várjuk. Közben folyton esik. Dél van, mire az utolsó század is megérkezik. Gazdám egy teherautó hágcsóján állva megyünk le a Plajka-patak völgyébe a 845 magasságon lévő Holzschlaghaus-hoz. Itt beszállásolunk, a határvadász laktanyában egy meleg szobába kerülünk. Tisztálkodás, vacsora, lefekvés. Közben megtudjuk, hogy Makó elesett.

Szeptember 28-30.

A zászlóalj utánunk jön. A kárpátaljai falukon át már együtt haladunk. Már magyar szót hallunk, piros almát, finom szilvát eszünk. Örülünk-e vagy sem? Magasabb szempontok szerint a határról való visszavonulás előnyt is jelentett. A nagy hegyek között az utánpótlás nehéz volt. Ezt éreztünk az élelmiszerben és a löszszerben egyaránt. A biztonságunk is jobb lett, mert ha a Kárpátokban leesik a hó, azon nem, vagy csak sível lehet átjönni. Az utánpótlás hiányában az orosz sem tudja harcait folytatni.

A Tarac völgyén húzódnak lefelé. Régi ismerős községek sorakoznak. Királymező-Kalinfalva-Irhóc, majd Taracköz. Itt akartunk elszállásolni, de nem volt hely, így Nagykirva lett az új fészünk.

Nyágovára 29-én érkezünk, itt éjeleztünk. Régi emlékek elevenedtek fel. 1940-ben az erdélyi bevonuláson, illetve előtte két hónapot töltöttem itt. Kemény kiképzés folyt akkor. Hadapród őrmester voltam és szakaszparancsnok. Halász hadnagy bőséges szeszélyeinek kiszolgáltatva szenvedtem át cimboráimmal ezt az időt. Fáradságos szolgálat emlékeit őrizi Nyágova. Itt találkoztam néhányszor Gyuszival, itt csináltuk a közös emlékként készített felvételeket. Akkor még nem tudtuk, mi a háború, csak vártuk, hogy valami legyen. Azóta két kemény hadjáratban kellett részt vennem, Gyuzsi eltűnt, én megsebesültem, Laci elesett, országunkat agyonbombázták.

Így idéztem a múltat Nyágova utcáit járva. Szállásadóm már nem él, fiát a napokban vitték katonának. Mostani háziasszonyom, a görög katolikus pap felesége még emlékszik a nevemre, mert annak idején egyszer egy cédulán lepedőt kértem a férjétől.

Útközben kétszer kaptunk postát, én elég sokat. Írni nem lehet, de nem is érnék rá sok dolgom miatt.

Még nem írtam meg, hogy miért is jöttünk ide. Tartalékba, pihenőbe tettek. Rendbe szednek, s biztosan hamarosan útbá indítanak a legkeményebb helyre.

Október 1-4.

Négy napi pihenőnk sok adminisztratív munkával töltöm. A mozgás közben elmaradt munkát pótolni kell, ilyenkor a tennivaló felhalmozódik. A zászlóalj eseménynaplóját megírom (ez volt az utolsó napi munkám), és máris itt a hír: vége a pihenésnek. A napokban bevagonírozunk, és egy újabb bevetés következik. A hírek szerint 1-2 napunk van még.

Gazdámat lesújtja a hír. Zsebében van a 7 napos szabadság, holnap délelőtt indulna, ha le nem fűjják. Ilyenkor így szokott lenni. Nekem is nagy terveim voltak, de most ennek is lőttek. Gazdám visszatérése után én is megkaptam volna a szabadságot. De más tervnek is vége. Ma akartam hazaküldeni egy lisztkai fiút szabadságra, aki hazavitt volna a felesleges dolgaimat, esőköpenyemet és főleg a kész filmeket. Bosszant, hogy szüleimmel közöltem a szabadságom idejét, és most hiába várnak.

Kaptam egy vadászpuskát. Valamikor talán még használhatom.

Október 5.

Már a parancsot megkaptuk, s holnap reggel vagonírozunk. Még éjjel kimegyek a taracközi állomásra. Megtudom, hogy irány: Rahó. Hát ebből a pihenésből egy sürgős bevetés lett. A vonat hamar célhoz ért, déli 12-kor már kirakodtunk, és megindultunk a kijelölt úton Dumény 1391 magassági pontra. Fehér-sárga-fehér jelzésű turistaúton megyünk állandóan felfelé, erősen meredeken. Úgy érzem, mintha ilyen nehéz úton nem jártam volna. Késő este, elázva és átfagyva érkezünk meg. Nagy a sár, szállás sehol. Van ugyan egy település, mely összedülőfélben lévő házakból áll. Itt elszállásol a legénység, míg mi egy valamivel jobb turistaházban. Nagyjából jól alszom, de korán kell kelniünk.

Október 6.

Hajnali szürkületben készülünk az újabb nagy útra. Áthaladunk a bilini tejgazdaságon. Itt lemarad vonatunk, a GH és mi az egyik „esztená” -ban megéjjelezünk. Itt már csak málhásállatokkal lehet közlekedni.

Október 7.

Korán indulunk, de már tudjuk, hogy beérkezésünk után azonnal támadást kell intéznünk az Asztaghavas (Sztich 1717) elfoglalására. Lakatos őrnagy zászlóaljparancsnok a jelenlétemben a szemben lévő oromról kapja a támadási parancsot, amit teljesíthetetlennek tart és vitába száll. Figyelmeztetik a parancs megtagadásának következményeire, és a felsőbb parancsnokok visszatérnek. Nincs már ellenvetés.

A támadást a zászlóalj eseménynaplójában rögzítettem, s így annak a szövegét írom le:

„A zászlóalj a parancs szellemében minden előkészületet megtesz a támadáshoz. Az emberek 3 napi ételment vesznek fel. A felszerelést lecsökkentjük, s csak a sátorlap marad. Pokrócokat az országos járművekre tesszük.

Reggel 6-kor indulunk az Esztenától. Keresztes alezredesnél 10 órakor már jelentkezünk, ahol tájékoztatást kapunk a helyzetről, majd gyorsan elindulunk. Laza, egysoros oszlopban, lehetőleg fedett terepen nyomulunk előre, egyedül az utász reteszállásig. Innen esti szürkületre felhúzódunk az 1553 magassági pontra, ahol a nagy köd és a sötétség miatt megállunk és védelemre rendezkedünk be. Az összeköttetés itt megvan vezetéken. Helyzetjelentést adunk.”

Október 8.

„Még hajnali ködös sötétben indulunk el az 1707 magassági ponttól (Sztich) keletre lévő erdő szegélyéig, mely egyúttal a készenléti helyünk is. Ide 8 órakor érünk. A köd leple alatt észrevétlenül kell a készenléti helyet elfoglalnunk. A támadási parancsot a zászlóaljparancsnok 8 óra30-kor adja ki. Két csoportban, egy lépcsőben támadunk. Bal szárnyon a Bárdos század, jobb szárnyon súlylól Dolák és Rádonyi század. A támadás 8.45-kor indul meg gyönyörű lendülettel. Amikor a tüzérségi ösztűzet kellett volna kapnunk, egy lövés sem jött. A tüzérségi felderítő járőr forszírozására a tüzérség néhány becsapódása már a támadás területére esett, de saját csapatokba. Helyesbítése nem sikerült, mert akkor már 1 kilométerre estek a lövések. Közben több aknavető és csinn-bumm lövést kapunk, de szerencsére kevés veszteséget okoz. 14 órakor a 218 vonatkozási pontról egy köd aknavető belövését kapunk, amely a zászlóalj harcállásponttól 100 méterre esik.

A tüzérségi tűz késik. A sebesültek száma nő. Sok a veszteség. A támadás lendülete alábbhagy, majd teljesen megáll, sőt, az egyes részek a nagy géppuska, géppisztoly- és aknavetőtűz miatt a hátrább lévő horhosokba vonulnak vissza. Néhány halott látszik a terepen. A zászlóaljparancsnoksághoz beosztott géppuska erős tűzcsapásokkal fogja le az ellenség fegyvereit, s ennek köszönhető, hogy a lendületesen előretutott, de a nagy tűzben megakadt támadók - akik a betörés végett az erősen tűzben fekvő területekre törték előre magukat - 400 métert visszavonulhattak.

Keresztes alezredes úr a parancsában tájékoztatott, hogy az 58-as kocka területét a Karsay csoport elérte s birtokában tartja. Ugyanakkor parancsot kaptunk, hogy az 58 kockánál lévő állásokban minden körülmények között tartson ki. Ezt a parancsot 9 órakor egy parancsnok + 6 főből álló tisztí járőrrel a parancsnok elindítja. Egy óra múlva tér vissza a járőr. Jelenti, hogy az állásokban oroszok vannak, akik magyar ruhában vették őket tűz alá, és nehéz harcok után tudtak visszatérni. Zászlóaljparancsnok erre a 3. század egy részét, amely még elérhető volt, visszarendeli az oldal biztosítására. Úgyszintén a zászlóaljörzs embereit és a tartalékszakszt. Ekkor már hátunkban is feltűnnek az ellenséges csoportok, és meglepő tüzet kapunk.

14.30-kor ködökbe becsapódás alapján a reteszállás valamint a zászlóaljparancsnokság 20-25 aknabecsapódást kap, mely pár perc múlva megismétlődik. Közben a 2. század parancsnoka megsebesül, ugyanakkor az erdőből jobbról két orosz páncéltörő ágyú nagy veszteséget okoz.

Zászlóaljparancsnok látva a helyzet reménytelen voltát, elrendeli a fokozatos visszavételt, mert így sem sok a remény a gyűrűből való kitörésre. A századok fokozatosan leereszkednek a készenléti helyig, ahol megkapva a visszavonulás irányát és vonalát, elindulunk. A nagy tűzben egy 500 méteres nyílt terepen kell a zászlóaljnak átmennie, amely már veszteség nélkül sikerül, minthogy az utóvéd szakasz (Salgó hadnagy + 50 fő, egy géppuska és 4 golyószóró) erős tűz alatt tartja az üldöző ellenséget, mely célzott tüzet leadni képtelen. A visszavétel szépen, természetesen sikerült. A sebesülteket mind magunkkal hozzuk, kiknek mozgását az utóvéd biztosítja. Az utóvéd utolsó állásait egy uralgó gerincen választja, ahonnan a harcterület belátható. Itt mindaddig kitart, amíg az utolsó saját ember és sebesült át nem jön rajta. Az ellenség abbahagyja az üldözést, csupán 1 kilométerrel géppuskából és aknavetőből tüzel, de ez nem okoz veszteséget. Az utóvéd szakasz parancsra 17.30-kor elhagyja állásait és bevonul, illetve az ezredparancsnok parancsára az 1878 magassági ponton védelemre rendezkedik be.”

Amikor az Asztaghavast megláttam, parancsnokkal beszélgettem, hogy ezt elfoglalni nem lehet. Hatalmas csúcs, bérc ez. Fa, bozót alig van rajta. A csúcson az orosz körkörös védelemben, bunkerekben. Pár nappal ezelőtt még fehér volt, de az első hó nem tudott megmaradni. Mérlegeltük a támadás lehetőségeit, közte az oldal- és a hátbatámadást is. Az oldaltámadásban maradtunk, s a terv jó volt. Sajnos, a készenléti hely elfoglalása - a köd segítségével dacára - nehezen ment. Nem ismertük a terepet és egy 50-60 fokos oldalon 1 kilométert kellett felmenni. Vastag fű borította, szögetlen csizmám csúszott rajta, de a szöges bakancs is, így a fűbe markolva húztuk fel magunkat 6 óra alatt a tetőre. 5 málhás lovunk rakományal visszagurult és elpusztult. Kivétel csak egy volt, amelyik a saját motyómat szállította. Ez is legurult, de szerencsésebben, mint társai.

A támadás általában szép volt, s ha a minket takaró ködöt (felhőt) egy hirtelen szél el nem fújja, és a Karsay csoport nem késik, mi vagyunk az Asztaghavason.

A támadást a törzs géppuskájával támogattam. Az átlövés veszélyes dolog, de mindig szerettem. Most nyílt rá alkalom, és az emberek bíztak a kezemben. Másnap egy elfogott orosz elmondta, hogy a harcban tíz halottat és sok sebesültet vesztek.

A reménytelen helyzetben én is örültem a visszavételi parancsnak. Egy nagy testű sebesültünk maradt kint, akit megpróbáltam cipelni. Parancsnokom megtiltotta, hogy az életemet tovább kockáztassam, s első esetben nem tudtam valakin segíteni. Nagyon fáj, de sajnos, a háború ilyen. Hiszem, hogy fogságában kap orvosi segítséget.

A visszavonulás nehezen ment. Ilyen nyílt terepen és ilyen nagy tűzben még nem voltunk. És amikor körülnéztünk, láttam, hogy velem együtt mindenki „nyugodtan” megy fel a gerincre, hogy mögötte lerogyhasson és pihenhessen. Az orosz állandóan lötte az embereinket, nyugodtan tehetne, és a visszavonulás alatt egyetlen emberünk sem sebesült meg. Hát ez nem isten ajándéka!? Kétszázan is ottmaradhattunk volna.

Mindenki a gerincre ért. Én kicsit lemaradtam, mert egy sebesült főhadnagy barátomat támogattam. Lekialtottam még hátrább jövő embereimnek, nyugodtan jöjjenek, mert mindenkit megvárunk. Végül a sebesülteket támogatók érkeznek meg. Segíték a sebesülteket kötözni, könyékig véres vagyok, a hálás, könyörgő ismert baráti szemek erőt adnak és jókedvvel végzem. Egy hálaimát elrebegek Istenhez, hogy ebből a pokolból kivezél.

Este egy szakasszal az 1878 magassági ponton voltam védelemben. Nagy csúcs, melyről kellett biztosítani a mögöttünk levőket. Teljesen beássuk magunkat. Egy géppuska és négy golyószóró kell a biztosításhoz. Hajlécem egy lyuk, amelyben remegek egész éjjel, egyetlen pokróc alatt.

Október 9.

Reggel Kállay hadnagy levált és én gazdám után megyek, ahol újabb támadási tervekről hallok, sőt, már parancs is van. Zászlóaljunk útba indul készenléti helyére, ahol egyúttal leváltja a 8/III. zászlóalj. Gazdámot egy másik harccsoporthoz osztják be, és én is vele tartok embereimmel. Harcálláspontunk annak a helynek a közelében van, ahol két nappal ezelőtt oly emlékezetes hegymászásunkat hajtottuk végre. Csak most látjuk, hogy kicsit odébb kényelmesebben fel tudtunk volna menni.

Itt találkozom Karsay főhadnaggal, Vajda és Romhányi zászlósokkal, akik megmaradt egységükkel aláink vannak rendelve. Velünk védenek. Éjszaka földbe vágunk lyukat, de sokat fagyoskodunk.

Október 10.

Végre mosakodhatom. Helyzetünk nem rossz, bár az oroszok a Sztich-ről belátnak és lönek minket. Napos az idő. A jobb szárnyon Juhász őrnagy csoportját erősen aknázzák. Veszteségük nagy. Vajda emberei az ellenség felől egy birkanyáját terelgetnek. Egy ügyes juhász dirigálja szakszerű fűtlyel és egyéb hangokkal az 50 birkát. Az ellenség látja, de mégis sikerül idáig felhajtani őket. Mindenki birkát főz, nekünk birkapörkölt készül. Élelmiszerellátásunk jó, német „szeretetsomagot” kapunk. Tartalma: cigaretta, csokoládé, karamella, savanyú cukorka, édes keksz. A tegnapi veszteségek folytán felesleg is marad, ezt szétosztják, - és mert az édességet szeretem - Rabb Béla rólam is gondoskodik. A cigarettát persze szétosztom.

Este ellenőriztem az állásokat, némi javításokat és módosításokat rendelek el. Majd beérkeznek a sátorlapok, a gödrök fölé sátrat verünk és lefekszünk.

Október 11.

Nehézpuskát hozatok ki, és lövöm vele a bunkerokat a Sztihen. Ha elhúzódik a köd, célzok, rögzítem a célt, ha újra takar, lövök, s így nem látják a kilövés helyét, igaz, én sem érek el találatot. Komoly eredményt nem értem el.

Állandóan esik. A legnagyobb zuhében várjuk a parancsot, hogy zászlóaljunkhoz vonuljunk be. Bevárjuk az eső végét és élelmünket cipelve elindulunk. Több felvételt csinálunk esőben, ködben, kibúvó napsütésben arról a tájról, mely pár nappal ezelőtt keserves órák színtere volt. Hamarosan beérkezünk Keresztes alezredes harcálláspontjára. Itt ér minket az este, utunkat megszakítjuk, sátrat verünk, tüzet rakunk, majd hamarosan lefekszünk.

Ezt megelőzően zászlóaljunktól két foglyot hoznak. Kihallgatom őket, majd az ezredparancsnoksághoz kísértetem. A kapott információk szerint az orosz fronton belül zavarok vannak. Nem is gondolja az orosz vezetés, hogy az elfoglalt területek lakosságának toborzása [?], a bevonultatott ukránok csak fekély a testükön. Már mindennapos, hogy felszereléssel átjönnek hozzánk, sejtik inkább, mint tudják, hogy nem bánhatunk velük rosszul. Mint mesélik, az orosz századok nagy része ilyen besorozott ukrán, kis része orosz, akik viszont géppisztollyal vannak felszerelve. Ezek rémeket mesélnak a fogságba esésről. Többségük viszont tudja, hogy mi az UPA-val együttműködünk, a menekültek ezért örülnek.

Alig aludtunk, jön a távbeszélő parancs, hogy tovább kell menni a zászlóaljhoz. Sötétben, alig látható úton indulunk. Éjfélkor beérkezünk Titusz barátunkhoz, aki egy akolcsoportban tanyázik az embereivel. Innen sűrű erdőn át vezetne utunk, de az eső és a nagy sár miatt nem vágunk neki.

Október 12.

Három óra pihenés után, hajnali szürkületben elindul a kis csapat. A szép Kaszó-patak völgyében haladunk északnak. Nekivágunk a meredek hegyoldalnak. Az élelemmel telt kosarakat a málhásállatokról leszedjük, az emberek a hátukon viszik. Sokszori pihenés után 8 órára fent vagyunk a harcállásponton. A vonal innen még 4-5 kilométerre van. Lerakjuk szerelvényünket és Kállay Tíborral elmegyünk a vonalat ellenőrizni, hogy az megfelelően van-e lezárva.

Utunk szomorú tapasztalatokkal járt. Ilyen helyzetben még nem voltunk. A hatalmas havasi bérceken orkányszerű szél süvölt sűrű köddel. Valósággal elsodorja az embert, nem is lehet, csak a perem mögött menni. Végre az embereim között vagyok, akik a hidegben vacogva bújnak össze. Rögtön megállapítom, hogy ilyen körülmények között az ember nem bírhat ki 2-3 napnál többet. Sokaknak nincs pokrócuk, mert támadás előtt leadták, sátorlap hasonlóan hiányzik, sokaknak a bakancsból kint van a lábuk. A javításhoz sem anyag, sem idő nem volt.

Délután 4 óra van, mire visszatérek, de szomorú tapasztalatokkal. Segíteni a helyzeten nem tudunk. Élelem sok volt, most még sincs elég. Harc közben és utána a létszám megállapítása lehetetlen, s elfordul, hogy az egyik csoport élelmét - az elhúzódo kiosztás miatt - a másik eszi meg. Ez a parancsnok hibája, de alárendeltjei bánják meg. Erre számítva mindig nagyobb létszámra vételeztetek, ilyenkor van mihez nyúlni.

Alig vagyok a harcállásponton, jön a távmondati parancs, hogy az általános nagy helyzetre való tekintettel a hadosztály visszavonul. Megint minden felborul, megint ideges órák. Gazdám nevében azonnal kiadom az intézkedéseket és az elindítható csoportokat máris hátraküldöm. Mi a zömmel holnap reggel négy órakor indulhatunk. A Kállay-szakasz fedezésünkre visszamarad.

Október 13.

A zászlóalj zöme virradatkor már a harcállásponton van, itt a gyülekezőhely. Itt várakozunk, az élelemkiosztást előkészítettük. Ezt követően nyugodt ütemben elindulunk a gerincen dél felé.

Újabb harcálláspontunk Bődöny 1145-ön van. Egy századot út közben, 4 kilométerrel előbb, a Nagy-Mencsul 1294-magassági ponton hagyunk. Minden ember védelemben, teljesen beásva. A szomszédos harccsoportokkal R/3 rádió összeköttetésünk van. Az orosz még nem vett észre minket (leváltásunkat sem).

Október 14.

Parancsot kapunk, hogy holnap négy órakor továbbmegyünk Gyertyánligetre, ahol beszállásolunk. Nem hiszünk semmi jóban, inkább arra gondolunk, hogy Erdélybe vagy a Délvidékre visznek minket. Később helyesbítik a parancsot, est nyolckor kezdetjük meg a visszavonulást egy ütemben Gyertyánligetre. Nem örülünk, mert a sötétség mindig nehézségeket okoz.

Október 15.

Gyönyörű, napos idő és csend. Unalmunkban ultizunk. A felderítés szerint az ellenség felvonul, fél 3-kor jobbszárnyunkat megtámadja. Nálunk nincs harc, de látjuk a támadás sikeres visszavetését. Az orosz vonata is a hegyen volt, de Bencze Gyuszi irányításával az aknavetők megzavarták őket.

A délután már feszülten telik. Az oroszok követnek minket és újabb támadásra készülnek. Folytatjuk utunkat sötétedésig. Ez a legbizonytalanabb idő, mert lassan haladunk, az orosz megzavarhat minket, s ha sebesültünk volna, tehetetlenek volnánk, az orvos és az egészségügyi személyzet korábban elment. Balra az utóvéd harcol.

A távoli völgyekből tüzek fénye világítja meg az eget. Ég Tiszaborkút és Rahó. Robbantások mindenfelől. Az utóvédek elkerülhetetlen pusztítást végeznek. Út, vasút, hidak repülnek a levegőbe. A rendeződéshez fő az időnyeres.

Nehezen múlik az idő, végre 20 óra. Közben megszámoztuk embereinket, kereken 200-an vagyunk. Lent a Kaszó patak völgyében Kállay 100 emberrel. Ő is most kell induljon, s ha semmi nem jön közbe, Gyertyánligeten találkozunk.

Koromsötét, sűrű aljnövényzettel teli erdő. Kis erdei csapást követünk, de gyakran letévedünk. A gallyak érik vállunkat, fejünket, valósággal bújunk a sűrűben. Óránként jó, ha egy kilométert megyünk. Az emberek lefogják a szerelvényeket, hogy ne zörögjenek, rágyújtani nem lehet. Szomszédjaink haladásától függ, az

oroszkok be tudnak-e minket keríteni. Hátunk mögött a géppisztolyok zajolnak. Hajnalban eljutunk Gyertyánligetre. Itt a konyhák meleg borsógulyással várnak minket. Gazdámmal egy házban szeretnénk kicsit pihenni, de hamarosan felköltötenek, hogy parancsért azonnal menjünk az ezredparancsnokságra. Itt nyolc óra körül jelentkezünk. Megkapjuk a következő feladatot: a zászlóalj zárja le a Szerednye-patak völgyét a Kucsera 1021-Kobala 1080 között. Állásaink Gyertyánliget déli részét vágják át.

Október 16.

Szemrevételezzük az állásokat, s elfogultan hallgatjuk a siránkozó, kétségbeesett magyar lakosokat. Még nem kaptak parancsot, hogy hagyják el a községet. Mi tanácsoljuk, hogy menjenek, mert itt harcok lesznek. Nehéz megválniuk a háztól, a bútoroktól, s helyette bujkálni a hegyekben, lakni földbunkerekben. A háború borzalma, hogy a lakosság és a gyerekek is kiviszik részüket az áldozathozatalból. Rengeteg az alma, de le sem szedik. Marad az ellenségnek. Mint mondják, szedje le magának. Mi persze kapunk bőven.

Délután már aknabecsapódásokat kap a falu. Már nem tudom, elmenekült-e a lakosság, s hogy mit érez. Sok viszont a ruszin, akik viszont szívesen maradnak. Én fent vagyok a Kucserán, ahol gazdám a harcálláspontját választotta. Ideiglenesen éjszakára egy házba húzódnak be, holnap fogjuk végleges helyünket megállapítani.

Október 17.

Korán kelünk. Éppen két lovast készülök indítani a vonathoz, mikor Rabb Béla és Zékány megérkeznek. Sok mindent hoztak velük. Gyorsan írok néhány lapot, amit ők továbbítanak.

Már délelőtt értesülünk további visszavételünkről, írásbeli parancs még nincs. A nagyszabású beásást ezért leállítom, és csak ideiglenes célra kell elvégezni.

Az otthoni politikai helyzetről nem sokat tudunk. Hallottunk a Szálasi-kormányról, Horthy fegyverszüneti kísérleteiről, a nagy debreceni páncélos katlancsatáról. Ennyi hír nem jó egy harcosnak, mert idegileg amúgy is erősen igénybe van véve. Engem foglalkoztat a dolog, majd csak később nézek utána saját dolgaimnak.

Megjegyzem, hogy R-3 rádió értesülök Horthy kiáltványáról, s kicsit fel is lazul védelmünk, mert a környezetemnek elmondom, hogy az oroszok nem is támadnak. Ez egyébként éreztük is. Nemsokára a rádiós üzen értem, és hallom, hogy vissza minden.

13 órakor parancsot kapunk, hogy este 6-kor indulunk vissza a következő állásba, mely a Tarac előtti magaslaton húzódik. Sajnos, Máramaroszigetet, mely már több helyen ég, fel kell adni. Taracköz lesz a következő nagyváros magyar kézen. Addig is, míg elindulunk, megszálljuk a gerincet, mely Felsőápsát védi. Innen indulunk majd tovább.

Esti sötétségben 17 órakor tudjuk a zászlóalj zömét elindítani a megadott menetvonalon. Kállay Tibor kis időre visszamarad, sőt, valamint egész visszavételünket Baranyi Dezső egy szakasszal a gyertyánligeti úton biztosítja. A hegygerince érve az ellenség felől erős motorzúgást hallunk. Két Fausztpatronnal az útarokba ugrok, hogy ha harcocsai jön, ki tudjam löni. Hirtelen megismerem a megálló járművet, a páncéltörő löveget vontató Botondot és jó barátomat, Szőnyi Dodit. Három vontatmánnyal jöttek, s ez adta a megtevesztő hangot. Egyik lövege az útkanyarban marad, biztosít és bevárja az 5. század még hátralévő részeit. Ekkor Nagy Lehelről megtudjuk, hogy Felsőápsának - a tervezett úton - már nem mehetünk, mert a térségben már oroszok vannak. Eltérünk tehát Kálinfalva irányába, mely egyúttal egyetlen kijutási lehetőségünk. Itt gépkocsival beérkezik az ezredparancsnok úr, aki parancsot ad, hogy ne a kálinfalvai úton, hanem egy polgári vezetővel, rövid úton, a hegyeken át menjünk a Kókényes (Tarac-völgy) előtti állásokba.

Nehezen haladunk, és reggelre még csak félúton vagyunk.

Október 18.

Csak 200 000-es térképem van, ami harcászati célra nem alkalmas. Nehezen találok meg rajta a hegyvonulatokat. S így történt, hogy amikor elfoglaljuk az általunk jónak vélt és parancs szerinti helyet, járőreink megállapítják, hogy szomszédaink nincsenek. Ugyanakkor látjuk, hogy a többiek már a mögöttes hegyen mennek. Két lovast és egy gyaloghírvívót küldök hozzájuk, akik csak este, szürkület előtt érnek vissza és jelentik, hogy egy vonulattal hátrébb kell védelembe menni. Azonnal indulunk. Átázva és átfagyva sötétben érkezünk helyünkre, itt azonnal megszálljuk a védőkörletet, s egy házban, mely egyúttal harcálláspontunk is, lepihenünk.

Október 19.

Korán kelek. Végigjárom a vonalat, majd lóra ülök, Kókényesre az ezredhez megyek, ahol jelentést adok le, és tájékoztatást kérek. A legénység részére élelmet igényelek. Közben őrnagy úrral találkozom, és együtt visszajövünk.

Az 5/II. zászlóalj parancsnokával megbeszéljük a közös védelmet és helyzetünk áttekintése és a csapatok éjszakai elhelyezésének ellenőrzése végett ketten lóháton végigjárjuk a körletet. Kb. 10 óra lehetett, amikor észreveszem, hogy zászlóaljnyi orosz menetoszlopban felénk tart, előzetesen teherautókról leurgálva. Alsóápsa irányából jöttek a Tetőspatak völgyében, melyet csak úgy érthettek el, hogy az 5/I. zászlóalj nem foglalta el azt a helyet, ahová a parancs szólt. Gyors átcsoportosítást rendelék el, megszálljuk a nyitva hagyott és védelemre kiválóan alkalmas Medvés vonulatát. A két nap óta várt élelmet nem tudjuk kiosztani, s inkább visszairányítom Kókényesre.

15 órakor az 5/I. zászlóalj jelenti, hogy egy kb. 200 fős orosz csoport oldalában és hátában van. Azonnal jelentjük az ezrednek. Ugyanakkor kapjuk a parancsot, hogy a Tetős 556 magassági pontot, amely eredeti helyünk volt, foglaljuk el, az 5/I. zászlóaljnak pedig a parancs szerint átkaroló támadással a Kucserát kell birtokba venni. Az 5/I. zászlóalj gazdám alárendeltségébe lép. A parancsot azonban nélkülük nem tudjuk birtokba venni.

18 órakor továbbítjuk a III. zászlóaljnak, hogy egy századdal szállja meg az 5-ösök körletét, míg ők ide vissza nem érkeznek. A 9. századot máris gyűjtik, kivonják állásaiból és egy tőlünk küldött vezetővel 18.30-kor beérkezik. Rádonyi egységét is magunkhoz rendeljük, aki támad és feladata súllyal az 5/I. zászlóalj védőkörletét - a gerincen a Tetős patak felé Kókényes felé kocsiutat - megszállnia. Rádonyi hadnagy kivonja, gyülekezteti századát, helyébe két géppuskás rajt teszünk. A támadás előkészítését a sötétség lassítja. Éjjel fél 10-kor a támadás elindul. Csend van. A tűzérsggel az előttünk fekvő terepet lövőtjük.

Október 20.

01 órakor a Kállay század a tetős felé eső első dombra egy raj erejű harcjárórt küld ki. Közben az előző nap utóvédként lemaradt Baranyi hadapród is bevonul és a támadó Rádonyi század után menve átvészi tőle az első elfoglalt kúpot.

Reggel 6-kor kapom a támadó századtól a jelentés, hogy a parancsot végrehajtotta, a Medvesen lévő utat megbízhatóan lezárta. Közben az 5-ösök is jelentik, hogy útban vannak. Felirányítom őket Rádonyihoz. Röviddel ezután Baranyiéknál harc hallatszik. Két támadást visszavet, majd oldalról kap támadást, s tőle balra egy csoport a hátába, valamint a harcálláspont oldalába kerül. Borzalmas tűz alatt állunk. Az orosz géppisztolyból erősen tüzel, robbanó lövedékei körülöttünk pattognak. Sokan elesnek és megsebesülnek mellettem. Isten velem van. Rábízom sorsomat, viszonylag nyugodt vagyok és szerencsésen feljutok a 678 magassági pontig. Itt összeszedem szétvert csapatunkat, az 1. és 2., valamint a géppuskás századok beosztott részeit. Sajnos, a távbeszélő vezetőket lebontani nem sikerült.

Kis izgalmas emlék: kis egyszobás házban vagyok a telefontal és egy távbeszélővel, aki éppen megfőzött néhány krumplit, és ezért hívott be a házba. Még hozzá sem fogtam, hogy orosz katona géppisztolyával benyomja az ablakot és géppisztolyával egy sorozatot beereszt. Rólunk nem tudott. A távbeszélő kezelőnek mondom, hogy tépje le a vezetőket és fusson külön a készülékkel. Én géppisztolyommal kiugrottam az ajtón, néhány célzott sorozatot leadtam és én is menekültem. A főtt krumplim ottmaradt.

Azonnal reteszállást foglalunk a Körtésen, egészen a 620-ig. Innen Rádonyi és az 5/I. zászlóalj lezárja a Székely-patak völgyét, és biztosítja a kókényesi utat.

13.30-kor parancsot kapunk az újabb visszavonulásra. 15 órakor indulás Kőkényes-Nereznice útvonalon, át a Taracon, tovább ismeretlen menetvonalon, valószínűleg Uglya felé.

15 órakor indulunk. Kivéve a műútra már vár az élelem. Nagyon megőrülünk neki, mert három napja nem kaptunk semmit. Kevesen vagyunk, itt rendeződünk. Nagyok voltak veszteségeink. Írásbeli parancsot kapunk. Pár napra kivontak minket és egy hátsóbb állást foglalunk el a Talabor-völgyben. A mostani védelem: Nyágova-Irhóc vonalában a Tarac nyugati oldalán.

Késő este érünk Uglyára. 1940-ben jártam itt, csak keresztülmentünk rajta. Itt beszállásolunk.

Október 21.

8 órakor indulunk. Összeszedjük az ezred minden feltalálható emberét és együtt menetelünk. Az emberek fele meztláb van. Nehéz a menet, s bizony nagy út előtt állunk. Uglya-Darva-Csománfalva-Ötvösfalva-Husztófalva-Mihalka-Újbárd vonalon este 7-re sötétben érkezünk Újbárdra. Én lóháton egy rövidebb úton H[uszt]ófalva-Ósándorfalva -Újbárd vonalon előremegyek. Ósándorfalván a GH-val intézkedve szürkületre érek Újbárdra, ahol szállást csinálók. Itt találkozom Bódi százados úrral.

Október 22.

Reggel nagymosakodás. Két hét után erre is sor kerül, s fehérmeműt válthatok. Fél kilenckor már parancsot kapunk, hogy menet tovább Ósándorfalvára. 13 órakor érünk ide. Itt nem pihenhetünk, mert parancsot kapunk, hogy orosz nyomás folytán meneküljünk Száldobosra. Este érünk ide, majd Szeklencén át éjjel egy órakor Husztra. Itt beszállásolunk.

Október 23.

Szállásunkat a város nyugati részébe helyezük át. Innen azonban egy óra múlva indulni kell. Rendes magyar családtól kell elbúcsúzni. Nagyszöllősen át Szöllősdóra megyünk, ott beszállásolunk.

Egy emlék: a Huszt város középpontjában lévő szép szállodában szeretünk volna beszállásolni, de annak berendezése pozdorjává volt törve. Ilyet a háború alatt nem láttam. A lakosság elmesélte, hogy a visszavonuló németek, majd utána a helybeliek randalíroztak, s ami még használható volt, elvitték.

Ezredünk most már nem vesz részt az elhárító harcokban, hanem erőltetett menetben Tokajt kell elérni. Lesújt ez a hír, hiszen szüleim lakását, Tolcsvát is itt kell hagyni. Könnyezve gondolok szüleimre, akiktől el kell szakadnom.

Október 24.

Reggel megyünk tovább. Tiszaújhelyen két órát pihenünk, ebédelünk. Itt újabb feladatot kapunk: védelem Vári-Bene-Kovászó vonalában. Délután 15 órakor már ott vagyunk és szemrevételezünk, majd a zászlóalj - az ezredközvetlenekkel megerősítve - elfoglalja a védőállást. A védősáv kb. 13-14 kilométer. Megszállása zömmel a szőlőhegyeken, míg Vári Dél és Bene Dél közti vonalat, mely magában véve 7 kilométeres szakaszt tart megszállva, helyesebben figyelés és járőrözés alatt, hiszen a létszám 30-35 fő.

A hadosztály utászcsoporthoz küld, hogy a gyengébb részek elé rendszertelenül aknákat telepítsen. A telepítés csak holnap reggel indul meg.

Ezredparancsnokunk egy éppen rajtunk áthaladó zsidó munkásszázadot visszatart a beásási munkálatok megsegítésére.

Október 25.

Reggelre a beásás megtörténik. Mindenütt folyik a bor. A polgárőrség a katonákat ráuszította a zsidó pincékre, és mindenki önti magába a finom bort, mintha víz lenne. Nagy erővel sikerül a közel tédig érő borból a dorbézoló, hordókba lövöldöző embereket kizavarni.

Szállásunk a robbantás előtt álló benei közúti híd mellett van. Innen áttelepülünk egy hátrább lévő kastélyba, ahol a háziak magyar vendégszeretettel fogadnak. Éjjelre puha, paplanos ágyba kerülök. Jól alszom. Ki tudja, reggel mire ébredünk?

Október 26.

Reggel tájékoztatást kapunk, hogy a helyzetre való tekintettel rövidesen parancsot kapunk. 9 órakor távbeszélőn én is veszem a parancsot, hogy azonnal kivonni az egységeket és a legrövidebb időn belül átkelni a Tiszán. Még a térképen is szédítő nagy a távolság. 10.30-kor indulunk, Pornói Pista visszamarad leplezni, aki embereivel, később gépkocsin utánunk jön. Útvonalunk: Bene-Nagymuzsaj-Beregszász-Beregszóc-Gelénés-Vámosatya-Tiszaszalka-Tiszavid-Tiszaadony-Tiszakercsény-Mátyus-Nagylónya-Kislónya-folyami átkelés-Tiszamogyorós-Mándok (68 kilométer).

Címkék:

[Kárpátok](#) ^[3]

[hadtörténet](#) ^[4]

[zászlóalj](#) ^[5]

[UPA](#) ^[6]

[Panzerfaust](#) ^[7]

[napló](#) ^[8]

[1944](#) ^[9]

[partizán](#) ^[10]

[Egy honvédtiszt a világháborúban](#) ^[11]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/egy_honvedtisz_a_vilagaboruban_2_resz.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/egy_honvedtisz_a_vilagaboruban_2_resz.html

[2] https://www.archivnet.hu/naplo/egy_honvedzaszlos_naploja.html

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/karpatok>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadtortenet>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zaszloalj>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/upa>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/panzerfaust>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/naplo>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1944>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/partizan>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/egy-honvedtisz-a-vilagaboruban>